Södertörns högskola | Institutionen för kommunikation, teknik och design
Kandidatuppsats 15 hp | Turismvetenskap | Vårterminen 2008
Programmet för turismvetenskap

Färden till hållbarhet

– en studie kring påverkan och ansvarstagande för en hållbar turismutveckling i utvecklingsländerna

Av: Anna Bringner, Tomas Lundkvist och Bianca Samuelsson
Handledare: Gustaf Onn

södertörns högskola
UNIVERSITY COLLEGE

Anna Bringner
Tomas Lundkvist
Bianca Samuelsson

Abstract

The purpose of this dissertation is to describe and analyse the effects of tourism in developing countries and the attitudes and working methods of Swedish tour operators towards sustainable tourism. We have chosen to use a qualitative research according to a hermeneutical view. We have carried through in-depth interviews with eight tour operators. The theories have been divided into the effects of tourism and sustainable tourism goals which have social, economic and environmental starting points. The empiricism describes the work and activities of the tour operators and compiles the interview material divided into attitudes on tourism effects and responsibilities. The section is completed by the realisation of the above. In the analysis and conclusion we discuss that the tour operators find the environmental effects to be the greatest issue and that they believe that they do take responsibility. Although we think that they do not take enough responsibility to reach sustainable tourism.

Anna Bringner
Tomas Lundkvist
Bianca Samuelsson

Nyckelord

Researrangör, turism, hållbar utveckling, hållbar turism, utvecklingsland.

Sammanfattning

Uppsatsens syfte är att beskriva och analysera turismens effekter i utvecklingsländer samt hur svenska reseföretag förhåller sig till och arbetar mot en hållbar turism. Som metod har vi valt att göra en kvalitativ undersökning enligt ett hermeneutiskt synsätt. Djupintervjuer har genomförts med åtta researrangörer. Teorin har delats in i turismens påverkan och den hållbara turismens mål som både bygger på sociala, ekonomiska och miljömässiga aspekter. Under empirin beskrivs researrangörernas verksamhet. Vidare följer det insamlade intervjumaterialet indelat under turismens påverkan, förhållningssätt till ansvarstagande och genomförande. I analys och slutsats har vi kommit fram till att reseföretagen ser miljön som den största negativa effekten och att researrangörerna anser att de tar ansvar. Vi anser dock att de inte tar tillräckligt ansvar för att nå hållbar turism.

Förord

Vi vill tacka envar som har bidragit att denna uppsats har kunnat gå att genomföra. Till en början vår handledare Gustaf Onn vid Södertörns Högskola för viktiga kommentarer och synpunkter, och inte minst alla researrangörer som har ställt upp för oss. Samtliga informanter vi har intervjuat har kunnat tillföra ett rikt empiriskt material för vår uppsats.

/Anna Bringner, Tomas Lundkvist och Bianca Samuelsson

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 INLEDNING 6

1.1 BAKGRUND OCH PROBLEMDISKUSSION 6
1.2 UPPSATSSYFTE OCH PROBLEMFORMULERING 6
1.3 AVGRÄNSNINGAR OCH DEFINITIONER 7
1.3.1 Definition av utvecklingsland 7
1.3.2 Brundtlandsrapporten 7
1.3.3 Definition av hållbar turism 8

2 METOD 9

2.1 METODOLOGISK INRIKTNING 9
2.2 VAL AV PERSPEKTIV 9
2.3 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT 10
2.4 REFLEKTIONER KRING DEN KVALITATIVA UNDERSÖKNINGEN 10

3 TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER 11

3.1 TURISMENS PÅVERKAN 11
3.1.1 Miljömässig påverkan 11
3.1.2 Ekonomisk påverkan 13
3.1.3 Social och kulturell påverkan 14
3.2 DEN HÅLLBARA TURISMENS MÅL 15
3.2.1 Planering 15
3.2.2 Sustainable tourism values and principles - värderingar och principer för hållbar turism 16
3.2.3 Miljömässiga mål för hållbar utveckling 17
3.2.4 Ekonomiska mål för hållbar utveckling 18
3.2.5 Sociala mål för hållbar utveckling 19
3.3 SYNTES OCH VAL AV TEORETISK UTGÅNGSPUNKT 20

4 EMPIRI 21

4.1 INFORMANTERNA 21
4.2 BESKRIVNING AV RESEARRANGÖRERNA 21
4.2.1 Sydafrikaresor 21
4.2.2 Ving 21
4.2.3 Gränslösa resor 22
4.2.4 Apollo 22
4.2.5 Läs & Res 22
4.2.6 Brasilienspecialisten 23
4.2.7 Lotusresor 23
4.2.8 Inca Tours 23
4.3 SYNEN PÅ TURISMENS PÅVERKAN 23
4.4 FÖRHÅLLNINGSSÄTT TILL ANSVARSTAGANDE 25
4.5 GENOMFÖRANDE 27

5 ANALYS 30

6 RESULTAT 34

6.1 SLUTSATSER 34
6.2 KUNSKAPSBIDRAG 35
6.3 FÖRSLAG TILL FORTSATT FORSKNING 35

7 KVALITETSSÄKRING OCH KRITISK GRANSKNING 36

REFERENSER **37**

LITTERATUR 37
INTERNETKÄLLOR 38
ÖVRIGA KÄLLOR 39
FIGURFÖRTECKNING 39

BILAGA INTERVJUGUIDE **40**

Anna Bringner
Tomas Lundkvist
Bianca Samuelsson

1 INLEDNING

Uppsatsen har sex avsnitt. Inledningskapitlet förklarar motivet och syftet till uppsatsen, diskuterar bakgrund och problemdiskussion kring ämnet och därtill klarlägger avgränsningar och definitioner.

Väljer du researrangör efter miljöprofil? Tänker du på destinationens välmående? Funderar du över hur dina pengar fördelas på resan? Dessa är frågor åtminstone vi undrar över. Vi har valt följande tema då vi har sett att turism inte bara medför positiva verkningar, utan även en del ogynnsamma. Vi vill undersöka följderna och se hur svenska researrangörer förhåller sig till dem. I uppsatsen beskrivs och analyseras åtta svenska researrangörers syn på påverkan i utvecklingsländerna samt deras ansvarstagande.

Turismen ökar stadigt, vilket innebär konsekvenser och att man måste arbeta med att kontrollera dessa och erhålla mer kunskap. Researrangörerna har därför en viktig roll i detta. Så hur ser deras arbete ut?

1.1 Bakgrund och problemdiskussion

När Brundtlandsrapporten utkom år 1987 myntades begreppet hållbar utveckling. Sedan dess har diskussioner kring människans påverkan på miljön blivit allt mer aktuella. Nya trender i samhället har bidragit till människors ökade intresse för miljö och socialt ansvar. Företag har sett en växande medvetenhet hos sina kunder och har därför tvingats anpassa sig efter deras förändrade behov. Denna företeelse gäller givetvis även researrangörer som också måste anpassa sig till dessa förändringar för att bevara eller bygga förtroende hos sina kunder.

Turismens utbredning i utvecklingsländer får följder. Hur ser dessa ut och vad behöver göras för att hantera dessa konsekvenser? Reseföretagen har möjligheten att påverka hur utvecklingen av resandet till dessa länder ser ut. Hur detta utförs beror på arrangörernas inställning till turismens påverkan och hållningen till vad de anser att deras roll innebär i utvecklingen.

Detta mynnar ut i problemformuleringen.

1.2 Uppsatssyfte och problemformulering

Syftet med denna uppsats är att beskriva och analysera turismens effekter i utvecklingsländer och hur svenska reseföretag förhåller sig till och arbetar mot en hållbar turism. Vi vill undersöka hur utvecklingsländerna påverkas ekonomiskt, socialt och miljömässigt samt reseföretagens ansvarstagande.

- Hur påverkas utvecklingsländerna av turismen?
- Hur arbetar reseföretagen för en hållbar utveckling gentemot utvecklingsländerna?

1.3 Avgränsningar och definitioner

Fokus i denna uppsats ligger på turismens påverkan i utvecklingsländer. Vi har valt utvecklingsländer i allmänhet och inte något specifikt område. Vi har avgränsat oss till tre områden inom turismens påverkan och hållbarhetsmål; ekonomiskt, socialt och miljömässigt. Detta för att vi anser att dessa är de viktigaste aspekterna som kan kopplas till vårt syfte samt att de ger en tydlig struktur till uppsatsen. Fokus ligger både på stora och små reseföretag som arbetar med både massturism och småskalig turism. Researrangörerna har olika geografiska inriktningar, men det påverkar inte det vi undersöker eftersom vi studerar utvecklingsländer i allmänhet.

1.3.1 Definition av utvecklingsland

Med utvecklingsland menas ett land som befinner sig i en process under förändring som i regel har en låg bruttonationalprodukt/capita (BNP). Genom att se hur mycket varor och tjänster som produceras i ett land under ett år kan man mäta välståndet.

Organisation for Economic Co-operation and Developments (OECD) välståndsliga är väsentlig då den bygger på siffror om medlemsländernas ekonomi. Dock är det viktigt att inte förlita sig uteslutande på listan, då den inte beaktar resursfördelningen och ländernas skilda prisnivåer och valutor. Därför används köpkraftspariteter, som är en form av växelkurs vars syfte är att jämföra hur mycket en specifik produkt eller tjänst kostar i olika länder.[1]

Till skillnad från OECD:s välståndsliga ser FN:s Human Development Index (HDI) inte bara till ett lands relativa inkomst, utan till fyra huvudsakliga index; förväntad livslängd, andel läskunniga och utbildningsnivå samt landets levnadsstandard. Med fler jämförande indikationer blir det enklare att se de ekonomiska, sociala och miljömässiga förhållandena i ett land.[2]

Ett utvecklingsland kan också ses som motsatsen till ett i-land, eller alternativt ett land som ser sig själv som ett utvecklingsland. Men FN:s definition är inte alltid användbar då den inte tar hänsyn till inkomstnivån. Det kan belysas exempelvis av länder som Singapore och Sydkorea, som kallas utvecklingsländer trots att bruttonationalinkomsten (BNI) är betydligt högre än i jämförelsevis många central- och östeuropeiska länder.[3]

1.3.2 Brundtlandsrapporten

På anmodan från FN skrev Världskommissionen för miljö och utveckling år 1987 Brundtlandsrapporten, *Vår gemensamma framtid*. Rapporten bygger i huvudsak på förhållandet mellan ekonomisk utveckling och miljöförstöring. Vid denna tid tillkom också föreställningen om hållbar utveckling[4].

[1] Regeringskansliet http://www.regeringen.se/sb/d/3914/a/23856 2008-05-12
[2] Regeringskansliet http://www.regeringen.se/sb/d/3914/a/19503 2008-05-12
[3] Svenska FN-förbundet http://www.sfn.se/faq_show.asp?faqid=3730&nodeid=108&iLev=1&iHasChild=0 2008-04-17
[4] Hägerhäll, B., *Vår gemensamma framtid,* 1988, s.7

Anna Bringner
Tomas Lundkvist
Bianca Samuelsson

I Brundtlandrapporten definieras hållbar utveckling som ”en utveckling som tillfredställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredställa sina behov”.[5] Han utgår från två nyckelbegrepp:

- där högsta prioritet ligger på de primära behoven hos den fattiga andelen människor i världen.
- beroende på samhällets organisation och tekniska utvecklingsläge begränsas miljöns möjligheter att tillfredställa behov som uppstår både idag och i framtiden[6].

1.3.3 Definition av hållbar turism

Hall & Lew utgår från World Commission on Environment and Developments (WCED) fem utgångspunkter när de definierar hållbar turismutveckling:

1. idén om holistisk planering och strategiskt tänkande
2. betydelsen av att bibehålla/skydda ekologiska processer
3. behovet av att skydda både mänskliga arv och biologisk mångfald
4. utveckla sätt så att produktiviteten kan vara hållbar över en längre period för kommande generationer
5. uppnå en bättre balans mellan rättvisa och möjligheter nationer emellan.[7]

[5] Hägerhäll, B., *Vår gemensamma framtid,* 1988, s.57
[6] ibid.
[7] Hall, C.M. & Lew, A.A. *Sustainable tourism: a geographical perspective*, 1999, s.3

2 METOD

I följande avsnitt diskuteras uppsatsens metodval. I detta avsnitt förklaras vilket synsätt uppsatsen utgår ifrån, förfarande samt begrundanden kring den kvalitativa undersökningen.

2.1 Metodologisk inriktning

Uppsatsens metodologiska utgångspunkt är kvalitativ. Inom kvalitativa studier ligger tonvikten på tolkning, och vi ämnar skapa djup i arbetet och gör inga anspråk på att frambringa generaliserbara fakta. Riklig information om få undersökningsobjekt har insamlats för att skapa en djupare förståelse kring det som har undersökts.

Teoridelen har varvats med empiriavsnittet, och ändrats och anpassats utefter det vi har erfarit under empiravsnittet. Undersökningens struktur har ändrats vartefter ny kunskap och förståelse har framträtt. Vi har anpassat teorierna efter dessa insikter i empiriavsnittet.[8]

Uppsatsens förklaringsinriktning är induktiv. Tonvikten lades på att generera teorier och undersöka hur intervjupersonerna förstår sin sociala verklighet.[9]

2.2 Val av perspektiv

Denna uppsats antar ett hermeneutiskt synsätt. Hermeneutik kan kortfattat förklaras som läran om tolkning. Ödman förklarar hermeneutik med filosofen Heideggers definition: ”hermeneutik [är] en med vår existens [en] sammanlänkad förmåga att förstå och tolka.”[10] Förståelsen utgör underlag för människans varande i världen och hänger samman med hennes existens, och är grunden för, och oupphörligen samverkar med, människans tolkande. I enlighet med Ödmans uppfattning har vi formulerat en metodik som är anpassad till våra förutsättningar där vi har etablerat vissa förhållningssätt till den iakttagna verkligheten.[11] Denna uppsats ämnar beskriva och skapa förståelse.

Ontologi betyder läran om det varande. Grunden består i hur de sociala tingen betraktas och uppfattas. Det konstruktionistiska synsättet innehar ett kritiskt perspektiv som ifrågasätter sociala företeelsers förutsatta naturlighet, och opåverkbara yttre sanning. Konstruktionismen menar att aktörerna inte existerar utanför kulturen eller organisationen, utan är istället med och skapar den. Sociala företeelser utgör sociala konstruktioner. Bryman nämner att Becker & Strauss menar att konstruktionismen begränsas till att ingå i en större verklighet och att aktören därmed inte kan påverka allt.[12]

[8] Holme, I.M & Solvang, B.K., *Forskningsmetodik: Om kvalitativa och kvantitativa metoder*, 1997 s.78-80
[9] Bryman, A., *Samhällsvetenskapliga metoder*, 2002, s.35
[10] Ödman, P., *Tolkning, förståelse, vetande: hermeneutik i teori och praktik*, 1979, s.17
[11] Ödman, P., *Tolkning, förståelse, vetande: hermeneutik i teori och praktik*, 1979, passim
[12] Bryman, A., *Samhällsvetenskapliga metoder*, 2002, s.30-31

Epistemologi är föreställningen om vad som egentligen är kunskap inom ett ämne[13]. Ödman menar att våra kunskaper uttrycks inom språket[14]. Det som ofta diskuteras inom kunskapsteorin är huruvida den samhällsvetenskapliga verkligheten kan utforskas utifrån samma principer och verklighetsbild som används inom naturvetenskapen[15].

2.3 Tillvägagångssätt

Författarna till denna uppsats har intervjuat åtta anställda på lika många svenska reseföretag som erbjuder resor till utvecklingsländer. Semistrukturerade djupintervjuer har genomförts med Sydafrikaresor, Ving, Apollo, Läs & Res, Gränslösa resor, Brasilienspecialisten, Inca Tours och Lotus Travel.

Enligt Guba & Lincoln används ofta ostrukturerade djupintervjuer då man i undersökningen vill betona undantag, expertens syn eller det enskilda perspektivet[16]. Förfarandet tenderar att vara fritt och följer informanterna. En intervjuguide (se bilaga) har i detta sammanhang legat till grund för intervjuerna, vilka har utförts på telefon med samtliga. Det har inte varit möjligt att träffa informanterna.

Informanterna väljs ofta ut beroende på speciell kunskap[17], och så är även fallet i denna uppsats. Frågorna har formulerats så att de passar informanternas kunskapsområden. Intervjuerna har varit långvariga och mer som en konversation än en intervju. Då intervjuerna har lidit mot sina slut har frågorna ofta övergått till icke standardiserade frågor för att sträva efter djup inom ett specifikt ämne. Intervjuerna har sett olika ut, beroende på hur intervjupersonerna har tolkat frågorna, vad de har valt att fokusera på samt graden av intresse de har haft för att förmedla sitt budskap. Frågorna skickades innan intervjutillfället via elektronisk post till samtliga informanter för att ge dem möjligheten att förbereda sig.

2.4 Reflektioner kring den kvalitativa undersökningen

Kvalitativa studier bör bedömas utifrån trovärdighet och äkthet. Trovärdigheten består av uppdelade bedömningsgrunder. Beskrivningen av den sociala verkligheten ska vara tillförlitlig och författarna ska ha ett granskande förhållningssätt till det som undersöks för att intyga pålitligheten. Överförbarhet innebär att fokus ligger på kontextuell förståelse av den sociala verkligheten. Författarna ska kunna garantera att de har handlat i god tro. Uppsatsen ska ge en rättvis bild av informanternas uppfattningar. Författarna har gjort sitt yttersta för att dessa bedömningskriterier ska ha uppfyllts.[18]

[13] Bryman, A., *Samhällsvetenskapliga metoder*, 2002, s.24
[14] Ödman, P,. *Text & existens: Hermeneutik möter samhällsvetenskap, 2004,* s. 12
[15] Bryman, A., *Samhällsvetenskapliga metoder*, 2002, s.24
[16] Guba, E.G., & Lincoln Y.S., 1981, *Effective evaluation* s.165
[17] Guba, E.G., & Lincoln Y.S., 1981, *Effective evaluation* s.166
[18] Bryman, A., *Samhällsvetenskapliga metoder*, 2002, s. 258-262

3 TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

I detta kapitel bearbetas de teoretiska utgångspunkterna som behandlas i uppsatsen. Uppdelningen bygger på två huvuddelar; turismens påverkan och den hållbara turismens mål. Vidare har varje huvuddel tre egna avsnitt som redogör för sociala, ekonomiska och miljömässiga aspekter. Detta kapitel avslutas med teoretisk syntes som sammansätter de olika teorierna till en sammanhängande helhet.

3.1 Turismens påverkan

Vi har valt att utgå från tre kategorier då vi talar om turismens påverkan; miljö, ekonomi och socialt. Man bör dock vara medveten om att dessa kategorier ofta är interrelaterade[19]. Detta innebär till exempel att ekonomin på en destination kan påverka invånarna socialt på olika sätt likväl som att en förbättring av miljön kan kräva stora ekonomiska ansträngningar.

Harrison belyser den occidentaliserande processen där interna strukturer i utvecklingsländer antar liknande mönster som återfinns i västländer. Ekonomiskt sett pågår ett skiftesbyte från jordbruk och landsbygd till industri och städer. Socialt sett blir familjens inflytande mindre. Sådana förändringar mottas ofta fientligt från lokalbefolkningen och dess traditioner.[20]

3.1.1 Miljömässig påverkan

Turismen idag påverkar miljön både negativt och positivt. En positiv effekt är att turismen hjälper till ekonomiskt att konservera och bibehålla nationella arv. Eventuella inträdesintäkter och liknande kan i många fall användas för att bevara just dessa arv. Även faktorer som turismens volym, den rumsliga hanteringen, utvecklingens omfattning, miljöns karaktär samt olika planerings- och ledningsmetoder har stor påverkan och betydelse för destinationerna.[21]

Turismen skapar omvälvning i utvecklingsländerna och ger möjligheter till att exploatera naturen. Däremot har den turistiska utvecklingen inte tidigare haft någon direkt miljöpolicy för att bibehålla och bevara naturen. Detta beror främst på bristen av intäkter och kunskap. Intäkter från turismen kan i många fall fördelas i den nationella ekonomin och ut i andra områden. Tyvärr anses de negativa effekterna vara fler och kraftigare än de positiva[22].

Ett stort problem i utvecklingsländerna är de bristfälliga vattenresurserna. Turistanläggningarna bidrar till stora konsekvenser för lokalsamhället då duschar och pooler, grönytor och golfbanor förbrukar stora vattenmängder.[23]

Etableringen av nya hotellkomplex, vägar och golfbanor kan tränga undan landskap, livsviktiga jordbruksmarker, våtmarker och kustområden. Detta medför direkta konsekvenser

[19] Weaver, D & Lawton, L., *Tourism management*, 2005, s.239
[20] Harrison, D., *Tourism and the less developed countries*, 1992, s. 9
[21] Theobald, W.F., *Global Tourism,* 1998, sid 75, Weaver, D., Lawton, L., *Tourism management,* 2005 s.288
[22] Vellas, F. & Bécherel, L., *International tourism*, 1995, s.325
[23] Mowforth m.fl., *Tourism and responsibility: perspectives from Latin America and the Caribbean*, 2007, s.106

på ekosystem, den biologiska mångfalden och lokalbefolkningen. Turismanläggningar medför i sin tur också ett stort markanspråk.

Turismaktiviteter ökar trycket på ekosystemet, stör djur och förstör natur. Det kan antingen bero på dålig information från guider eller ett mindre ansvarsfullt beteende från turisternas sida. Vidare påverkas naturen av nedtrampning dels från turister till fots och av fordon.[24] Utrotningshotade vilda djur ses i många länder som exklusiva måltider eller intressanta souvenirer. Turister kommer även ofta i direkt kontakt med det känsliga djurlivet vilket kan försvåra fortplantningen för dessa[25].

Turism och transporter står i nära relation till varandra. Avgaserna från turistbussar, bilar och mopeder bidrar till en ökad påfrestning på miljön. I städerna kan ofta trycket bli stort då lokalbefolkningen i många fall måste samsas på samma vägar som turisterna. Turister är i de flesta fallen helt beroende av flygtrafiken både till och från en destination. En ökande flygtrafik medför stora miljöpåfrestningar, med ökad växthuseffekt, buller- och miljöskador på både människan, djur och växter som följd.[26] Enligt Europeiska kommissionen orsakar en person som flyger tur och retur från London till New York samma utsläpp som en genomsnittlig familj inom EU gör på ett år genom att värma upp sitt hushåll. Inrikesflyg står för mindre utsläpp än internationella flyg, eftersom inrikesflyg inbegrips i Kyotoprotokollet som reglerar utsläppen.[27] Sett i ett globalt perspektiv står flyget för omkring 3,5 procent av den sammantagna växthuseffekten. Utvecklingen av nya miljöanpassade flygplan med modernare motorer förbrukar mindre bränsle.[28]

Ett annat stort problem som turismen medför är den mängd avfall som genereras, särskilt på avlägsna platser där det råder bristande kunskap om avfallshantering. Plastflaskor och andra sopor är vanligt förekommande längs stränder och vandringsleder. Gigantiska sopberg är vanliga i städers utkanter. Ibland grävs sopporna ner i marken eller sänks ner i havet, vilket får stora konsekvenser för såväl lokalbefolkningen som turisterna själva.

När besökstrycket bli omfattande kan känsliga platser få problem. Den gamla inkastaden Maccu Pichu i Peru är ett exempel på en sådan plats. Jorderosion är ständigt överhängande, vilket kan bero på att turister i viss mån tar med sig stenar som souvenirer eller söker sig utanför vandringsleder. Detta är ett direkt resultat av en alltför kraftig kommersialisering av platsen[29].

Det är dock viktigt att komma ihåg att turisterna även har en positiv inverkan på miljön. Många av de nackdelar som tidigare nämnts kan kompenseras genom en fungerande kvalitetsplanering och medvetandegörande hos turisterna. Som tidigare nämnts kan en rik flora och fauna eller historiska arv bli till populära attraktioner för turisterna.[30]

[24] Mowforth m.fl., *Tourism and responsibility: perspectives from Latin America and the Caribbean*, 2007, s.105-106
[25] Gössling, S., *Tourism, ecosystem functions, and human-environmental relations*, 2000, s.9
[26] Mowforth m.fl., *Tourism and responsibility: perspectives from Latin America and the Caribbean*, 2007, s.107
[27] Europeiska kommissionen http://ec.europa.eu/news/environment/061220_1_sv.htm 2008-05-20
[28] Luftfartsstyrelsen www.luftfartsstyrelsen.se/templates/LS_InfoSida_70_30____38061.aspx 2008-05-20
[29] Mowforth m.fl., *Tourism and responsibility: perspectives from Latin America and the Caribbean*, 2007, s105-106
[30] Theobald, W.F., *Global Tourism,* 1998, s.75

3.1.2 Ekonomisk påverkan

Turism kan medföra intäkter, arbetstillfällen och regional utveckling, men kan också medföra kostnader, konkurrens med andra sektorer, sysselsättningsproblem och höjda levnadskostnader för lokalbefolkningen.

Den ekonomiska aspekten har länge varit, och är fortfarande, det största incitamentet till satsningar på turism. Den första delen av utläggen görs av turisterna i förskott till en researrangör. Den andra komponenten innefattar de pengar som spenderas i den aktuella regionen. Direkta skatteintäkter är gömda i varor och tjänster och kan höjas utan att skapa en betydande negativ respons eftersom skatterna är en relativt liten del av det totala priset i en paketresa.

På 1960- och 1970-talen började man inse att turism inte bara innebar positiv påverkan på destinationen. Oreglerad turism medför stora ekonomiska kostnader och kan ibland vara mer negativa än positiva, exempelvis då internationella företag etablerar sig snabbare än vad lokalsamhället klarar av. Turismindustrin behöver, som alla andra industrier, insatser för att förstå de finansiella fördelarna. Vid utveckling av projekt som är riskfyllda kan staten behöva gå in och locka investerare med kapitalanslag och bidrag. Det finns indirekta finansiella kostnader, intäktsläckage, som exempelvis kan bero på importerade varor och importerat kapital, och därmed inte genererar några intäkter till lokalsamhället. Detta hindrar lokal verksamhet från att exempelvis etablera sig eller upprätthålla sin verksamhet på platsen på grund av konkurrens från större konkurrenskraftiga och kapitalstarka företag.[31]

En annan ekonomisk påverkan innefattar investering i både den privata som den offentliga sektorn. Fler företag etableras i området då turismen ökar och leder till nationell utveckling. Dilemmat inom detta är dock att det kan finnas brist på investeringsintresse om det inte finns turister, och turisternas bristande besöksintresse om det inte finns något att åka till[32].

Ekonomisk integration och variation ger ytterligare möjlighet för destinationer att utvecklas, exempelvis genom utbyggt transportsystem, upprustning av sjukhus eller förhöjd försäljning av lokala fiskerier och jordbruk. Lokala företag kan sälja sängar till hotellen eller bygga nya hotell och faciliteter[33].

Utveckling av turism, speciellt i mindre utvecklade länder, kräver infrastruktur, boende/hotell och andra turismspecifika faciliteter. Ofta är dessa odelbara mellan turister och invånare. Dessa faciliteter byggs för turismindustrin, men kan även nyttjas av lokalinvånarna. Dock hindras invånarna i många fall från att nyttja faciliteter avsedda för turismindustrin. Detta är både ett fysiskt och ekonomiskt distributionsproblem[34].

Halloway menar att många länder idag är nästan helt ekonomiskt beroende av turismen, framför allt utvecklingsländerna. Då turismindustrin etableras i ett land uppstår ett behov av fler anställda inom ett antal olika områden som exempelvis logi, transport och service. Dessa arbetstillfällen har dock även en negativ effekt då det finns relativt fler halvtids- och säsongsjobb än heltidsjobb. [35] Sysselsättningen är ett betydande skäl till varför turism kan vara positiv för en destination. Turismen kan ge intryck av att vara mer effektiv än andra industrier i att generera sysselsättning och inkomst i mindre utvecklade och/eller perifera regioner där

[31] Weaver, D & Lawton, L., *Tourism management*, 2005, s 239 – 263 passim
[32] Halloway, J.C., *The business of tourism*, 2002, s.58
[33] Weaver, D & Lawton, L., *Tourism management*, 2005, s.247, Theobald, W.F., *Global Tourism,* 1998, s.67
[34] Theobald, W.F., *Global Tourism,* 1998, s. 66
[35] Halloway, J.C., *The business of tourism*, 2002, s.56

alternativa möjligheter för utveckling är mer begränsade. Det är förvisso i dessa regioner som turism kan ha störst påverkan.[36]

Lönesättningen inom turismsektorn är låg jämfört med andra sektorer eftersom många arbeten inte behöver utbildad personal, på grund av stor personalomsättning och svaga fackliga möjligheter.[37] Däremot kan inkomsterna öka enligt Halloway, då restauranger, shopping, nattklubbar, utställningar och andra attraktioner ger turisterna spenderingsmöjligheter som i sin tur kan leda till förhöjda inkomster för lokalbefolkningen. Han menar vidare att detta även bidrar till en betalningsbalans.[38]

Den regionala utvecklingen stärks av att perifera platser drar till sig turister och ger intäkter till regionen dit andra näringar inte söker sig.[39] På senare år har många kritiker framfört reservationer vad gäller de fördelar turism för med sig. De anser att turismens potential inte är ett tillräckligt bra verktyg för att utveckla och öka tillväxten för den inhemska befolkningen. I grunden är detta ett allokeringsproblem av resurser. Man bör göra en bedömning av turismutvecklingens kostnader och fördelar i förhållande till alternativen som finns.[40]

3.1.3 Social och kulturell påverkan

Turism ger möjlighet till ökad interkulturell förståelse. Den erbjuder även en drivfjäder till att stimulera bevarandet eller uppbyggandet av historiska platser och byggnader. Detta kan ske direkt genom entréavgifter eller indirekt genom skatteintäkter som allokeras till att attrahera nya turister eller att behålla de befintliga. Lokalbefolkningen kan dra nytta av detta eftersom återställda/restaurerade platser besöks i större utsträckning av turister. Det ger lokalinvånarna större möjligheter att uppleva sin egen kultur och att bevara deras historia som kanske annars skulle ha gått förlorad. Traditioner och ceremonier kan också bevaras i större utsträckning, men även återupplivas.

Turism kan medföra att förtryckande regeringars makt begränsas, bland annat genom medias ökade bevakning av destinationen, exempelvis genom sportevenemang. Tack vare turismens bidrag till ökad sysselsättning och större skatteintäkter ökar chanserna till ett höjt socialt välmående och stabilare ekonomi. Destinationer som konkurrerar internationellt bygger sjukhus som har en standard som attraherar västerländska turister att besöka dem och detta leder till en förbättrad vård för lokalbefolkningen.

Förespråkare för en reglerad turism erkänner turismens positiva sidor under vissa förhållanden, men varnar för att massturismen mest resulterar i att lokalbefolkningen skadas socialt och kulturellt. Detta är vanligast i underutvecklade länder eller i utkanten av industriländer. Lokalbefolkningens missnöje är ett tecken på att turismen har hanterats bristfälligt på destinationen. För att turismen ska ha chans att överleva krävs att platsen och befolkningen är tillfredsställda med utvecklingen. Missnöjet kan leda till en försämrad image av destinationen.[41]

När en destinations kultur förvandlas till en handelsvara kan lokalbefolkningen uppfatta den som en betydande negativ påverkan. Kulturen övergår därmed till att handla om intäkter. Ett annat exempel på förvandling är då man exploaterar lokalbefolkningen och gör den till en

[36] Theobald, W.F., *Global Tourism,* 1998, s.65
[37] Weaver, D & Lawton, L., *Tourism management*, 2005, s.247 och s.261
[38] Halloway, J.C., *The business of tourism*, 2002, s.53-58
[39] Weaver, D & Lawton, L., *Tourism management*, 2005, s.248
[40] Theobald, W.F., *Global Tourism,* 1998, s.66-67
[41] Weaver, D & Lawton, L., *Tourism management*, 2005, s. 276

handelsvara genom att stereotypifiera dessa för reklamsyften . Turismens inverkan på ritualer har blivit vida diskuterat. Dessa kan omvandlas till att bli en turistattraktion, dock finns teorier som argumenterar för att ritualer inte nödvändigtvis medför till att förlora sin mening för lokalbefolkningen.[42]

Faktorer som kan bidra till ökande sociokulturella kostnader är omfattande ojämlikheter i hälsa mellan turister och lokalinvånare; olika kulturella och beteendemässiga skillnader mellan turister och invånare; turisters inkräktande kontakt med lokalbefolkningen; hög andel turister jämfört med lokalbefolkningen; snabb och oreglerad ökning av turismen samt invånarnas beroende av turismen.[43] Utvecklingsländer är därför ofta mycket känsliga beträffande de sociokulturella effekterna. Det kan uppstå kulturskillnader och kulturkrockar som i sin tur kan medföra att lokalbefolkningen drivs undan. Invånarna påverkas i högre utsträckning under högsäsong och/eller på områden med hög koncentration av turism.[44]

3.2 Den hållbara turismens mål

3.2.1 Planering

Rurala regioner har ofta ett varierande ekonomiskt, fysiskt, socialt och politiskt klimat samt bristande integrerad planering och strategier. Turismutveckling i rurala områden karaktäriseras av småskalig mångfald, oberoende byggentreprenörer, otydlig utveckling och exploatering. Jenkins m.fl nämner Pearce diskussion kring dessa brister: statens bristande policies kring turism i rurala regioner uppmärksammar inte att det behöver tillsättas forskningsprogram och strategier för att nå en önskvärd utveckling. Det finns även knappheter vad gäller förståelsen för de policies som bäst lämpar sig för turismutveckling. Den offentliga och privata sektorn misslyckas ofta med att integrera turismaktiviteter med traditionell tillämpning av rurala områden och med övriga policyinitiativ.[45]

Turismplanering preciserades i slutet av 1970-talet av The US planning association som en omfattande, samordnad och fortlöpande process med syftet att hjälpa offentliga och privata beslutsfattare till att uppnå beslut som främjar samhällets och kollektivets bästa. Turismutvecklingsplaner bör bidra till detta mål. Turismplanering har förklarats som en process som är baserad på undersökning och utvärdering, och som ämnar optimera det potentiella bidraget som turism medför till välfärd och miljömässig kvalitet. Turismplanering innebär alltså inte endast antalet turister man lockar till en destination samt det ekonomiska resultat som följer.[46]

Det är viktigt att lokalbefolkningen involveras i de demokratiska och kollektiva beslut som tas. Aktörers deltagande bör initieras med att man identifierar en varierande grupp människor i lokalsamhället och informerar dem om de ärenden som är aktuella. Därefter bör aktörerna ges möjligheten att ge rekommendationer angående det som de anser vara mest

[42] Weaver, D & Lawton, L., *Tourism management*, 2005, s.276-278, Harrison, D., *Tourism and the less developed countries*, 1992 s.20-21
[43] Weaver, D & Lawton, L., *Tourism management*, 2005, s. 283-287
[44] Vellas, F. & Bécherel, L., *International tourism*, 1995, s.323
[45] Butler, R., Hall, C.M., & Jenkins, J.,1998, *Tourism and recreation in rural areas*, s.19-20
[46] Cevat, T. & Dallen J.T., "Shortcomings in planning approaches to tourism development in developing countries: the case of Turkey", *International Journal of Contemporary Hospitality Management,* 2001, s.352-353

passande i deras samhälle. Samhällets medverkan i turismplanering blev i högre grad accepterat under 1990-talet av planerare och managers.[47]

Man bör betrakta hållbarhet i de tidiga stadierna i turismplanering såsom bevarande och miljövård, hållbar turismplanering och utveckling, rural turismplanering, utbildning, turism och miljömässiga relationer samt ekoturism.[48]

3.2.2 Sustainable tourism values and principles - värderingar och principer för hållbar turism

För att nå en hållbar turismutveckling krävs en långsiktig planering, ett antal värderingar och principer. I modellen *Sustainable tourism values and principles* nedan har Hall utarbetat tre viktiga aspekter som går hand i hand i strävan om en sundare turism. Dessa aspekter är sociala-, ekonomiska- och miljömässiga mål. Modellen handlar huvudsakligen om att arbeta med en välplanerad utveckling för att nå hållbar turism.[49]

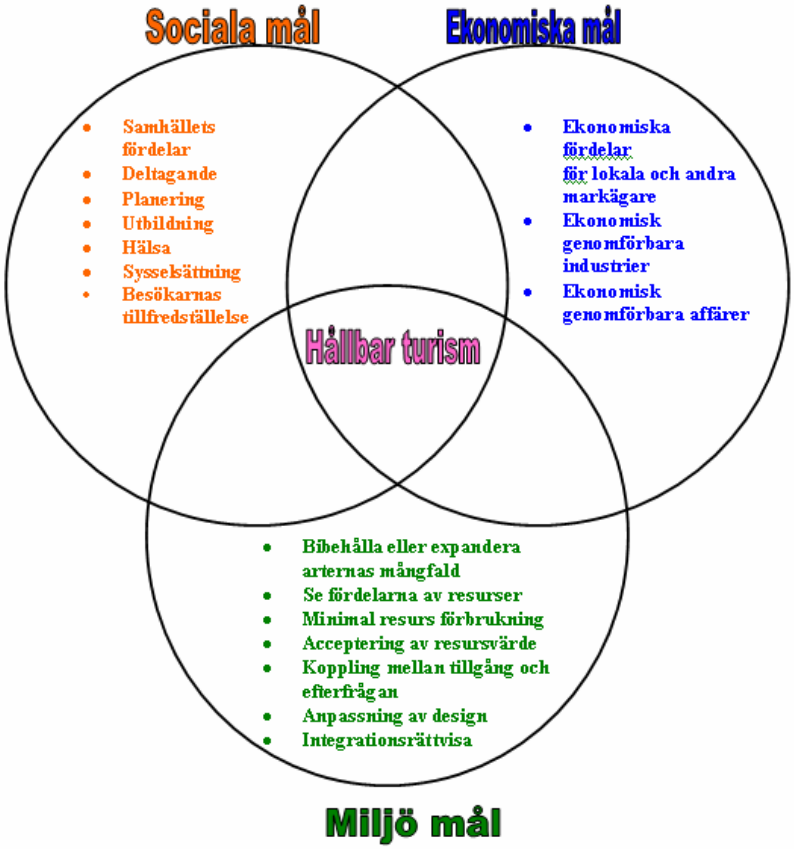

Figur 1: Sustainable tourism values and principles
C Michael Hall, 2000, *Tourism planning, policies, processes and relationships* s.14

[47] Byrd, E.T., ”Stakeholders in sustainable tourism development and their roles”, *Tourism Review,* 2007, s.8
[48] Eccles, G & Costa, J., ”Perspectives on tourism development”, *Tourism Review*, 1996, s.44-45
[49] Hall C.M., *Tourism planning: policies, processes and relationships*, 2000, s.14

På den sociala nivån sker detta främst genom att få regeringen mer involverad i turismplaneringen, anställa och utbilda personal och på detta sätt utveckla starkare samarbeten. Hall påpekar dock att den sociala nivån inte enbart är fokuserad på det lokala samhället utan att det även är viktigt att få nöjda besökare.

Planeringen skall i sin tur också förbättra förutsättningarna för lokalbefolkningen ur ett ekonomiskt perspektiv. Ett av de viktigaste målen på den ekonomiska nivån är att skapa fler arbetstillfällen. Detta sker inte bara genom att etablera fler företag utan att även utveckla de lokala företag som redan finns. Detta leder i sin tur till ett ekonomsikt upplyft i samhället.

Den tredje aspekten är de miljömål som också leder till hållbar turism. Hall menar att det är viktigt att bevara miljön på bästa möjliga sätt. Han anmärker vikten med att minimera resurs konsumtionen. Planeringen av de miljömässiga målen ska vara en anpassad formgivning där man bör ha större förståelse och koppla de tillgångarna man har med den efterfrågan som finns.[50]

3.2.3 Miljömässiga mål för hållbar utveckling

Ett av de viktigaste målen inom miljön är att använda hållbara resurser. Genom att på ett effektivt sätt bevara resurser möjliggörs nya och fler affärer ur ett långsiktigt perspektiv. Det är viktigt att undvika överkonsumtion och effektivisera avfallshanteringen eftersom det ger upphov till ersättningskostnader på exempelvis naturattraktioner.[51]

I artikeln *Environment, tourism and landuse planning – Riachinho Basin, Brazil* förklarar Parizzi m.fl. ett antal åtgärder för hur arbetet med lokal utveckling kan effektiviseras genom att använda marken mer förnuftigt. Turismen beskrivs som en förutsättning för en lokal utveckling, men samtidigt som en negativ inverkan på miljön, som i artikelns fall är direkt orsakad av en icke- organiserad markanvändning. Nedan tas därför ett antal mål upp kring hur markanvändningen bör se ut för turismaktiviteter, vidare också hur statsbyggandet bör ske för en hållbar utveckling. Målen delas in i två grupper: olämpliga områden för statsbyggande och lämpliga områden för statsbyggande.

Huvudkriterierna som ligger till grund för skapandet av dessa två grupper är samhällets sårbarhet från förorenat grundvatten, bevarande av skogsmark, försiktighetsåtgärder för skydd mot erosion samt statsbyggnadsutveckling i koppling till en ökad turismaktivitet.

Det är viktigt att värna om jordbrukarna på landsbygden, då en rad aktiviteter som rör turismen framställs där. Här sker produktionen av mat, både för lokalsamhället och för turister. Ökad turism innebär mer avfall, målet är därför att utveckla de sanitära förhållandena, särskilt viktigt är att avfallet hamnar på tryggt avstånd från att inte skada grundvattnet.[52]

Flygplan kan i regel användas upp till 20-30 år, därför kommer det också att ta tid innan de utvecklade moderna flygplanen kommer att få större genomslag på miljön. Moderna motorer har mellan 30-40 procent mindre utsläpp av kväveoxid. Genom internationella avtal kring gränsvärden kan utsläppen kraftigt avta och samtidigt kan fler flygbolag uppmärksamma dess påverkan. Flygplan betalar miljöavgifter varje gång de landar. Ett omodernt flygplan betalar mer på grund av högre utsläpp av kväveoxider och kolväten. Detta driver på utvecklingen och bidrar till att medvetengöra flygbolag att satsa på nyare flygplan.[53]

[50] Hall C.M., *Tourism planning: policies, processes and relationships*, 2000, s.14
[51] Fennell, D., *Ecotourism*, 2003, s.12
[52] Parizzi, m.fl., ”Environment, tourism and land use planning – Riachinho Basin, Brazil”, *Environmental Management and Health, 2001,* s.57-66
[53] Luftfartsstyrelsen http://www.luftfartsstyrelsen.se/templates/LS_InfoSida_70_30____38061.aspx 2008-05-20

I boken *Tourism and responsability* beskrivs ekoturism som ett sätt att minska den negativa påverkan på miljön. I boken används dels International Ecotourism Societys definition av ekoturism som ”ett ansvarsfullt resande i naturliga miljöer bidrar till bevarandet av miljön vilket skapar välmående hos lokalbefolkningen” (vår översättning)[54]. Därefter följer sex principer menade för både turistföretagen och turisterna:

- minimera påverkan
- skapa respekt och kännedom om miljö och kultur
- tillhandahålla positiva upplevelser för både värden och själva besökaren
- tillhandahålla direkta finansiella stöd för bevarande åtgärder
- tillhandahålla finansiella förmåner/stöd för möjliggörande hos lokalbefolkningen
- visa stor respekt för värdlandets politiska, miljömässiga och sociala klimat[55]

För att relationen mellan turismen och miljön ska fungera krävs planering och ledning. Idag finns ett omfattande arbete för en miljömässig förbättring inom turismen, men de metoder som används idag utnyttjas inte fullt ut. Metoderna bör effektiviseras, dessutom bör forskningen satsa på nya metoder.[56]

Det finns stora skillnader i hur människor i olika delar av världen har för syn på miljön. Därför är det viktigt med överenskommelser för de olika riktlinjerna inom turismen. Ett av de viktigaste målen är att förbättra den miljömässiga ledningsmetoden för att den ska vara bättre lämpad för framtida generationer. Vi måste förstå hur vi bättre kan utnyttja naturens resurser, dels genom att se naturen som separat från övriga samhället samt använda sig av maximala bevarande verktyg. Ett annat mål är en objektiv miljöforskning och att därefter åtgärda och reglera det som behövs.[57]

Under år 1998 hölls National Tourism Extension Conference, där planen Developing naturally - towards a travel ecology approach presenterades. Arbetet med hur ett mer miljöanpassat resande bör kunna uppnås diskuterades.[58] Grundpunkterna för planen till det ekologiska konceptet är bakgrund, iakttagelser, samhörighet, lokalitet, potential och förbättring. Det grundläggande målet för den tidigare nämnda planen är att förbättra samhällen runt om i världen i att utveckla och bidra med resurser, genom utrustning och workshops direkt baserade på ovanstående principer.

De viktigaste miljömässiga målen är att förbättra livskvaliteten i lokalsamhället i ett långsiktigt perspektiv, förbättra destinationer istället för att bara utveckla destinationer, skapa gemensam miljö som driver upp den mänskliga potentialen, bättre koppling mellan nationella och internationella miljöorganisationer, informera på lokal nivå om de ekologiska förändringarna samt att bättre bevara lokal kultur, arv och historia.[59]

3.2.4 Ekonomiska mål för hållbar utveckling

Under mitten av 1990-talet började frånvaron av sociala teorier i debatten om hållbar utveckling och sociala ledningssätt att uppmärksammas. Det har speciellt saknats studier och

[54] Mowforth m.fl., *Tourism and responsibility: perspectives from Latin America and the Caribbean*, 2007, s.101
[55] Ibid.
[56] Theobald, W.F., *Global Tourism,* 1998, s.76
[57] Gössling, S., *Tourism, ecosystem functions, and human-environmental relations*, 2000, s.15
[58] Harris, R., Griffin, T., Williams, P., *Sustainable Tourism*: a global perspective, 2002, s.49
[59] Harris, R., Griffin, T., Williams, P., Sustainable Tourism: a global perspective, 2002, s.53-54

debatter kring ekonomiska omstruktureringar. Miljömässiga faktorer har spelat en mindre roll och forskning inom ekonomiska omstruktureringar har fortskridit parallellt med miljöforskning.

Utvecklingen av forskningen inom turism visar också på en underutveckling av det teoretiska arbete som sker inom den turistiska omstruktureringen och debatten. Litteraturen om turism och ekonomisk omstrukturering understryker förändringar inom organiseringen av produktion, den kulturella karaktären av konsumtion och globala-lokala relationer.

Författarna Williams och Shaw i Halls bok *Sustainable tourism* argumenterar för att debatten om hållbar turism kan bli betydligt mer berikad genom att man utvecklar debatter om ekonomiska omstruktureringar. Debatten kan vara användbar i sammanhanget inom några av de ekonomiska och sociala processer som skapar omorganisation av produktion och konsumtion inom turismen.[60]

Stor vikt bör även ligga på att uppmana industrin och kunderna, som i detta sammanhang är resenärerna. För att lokalsamhälle, aktörer inom turismindustrin och andra organisationer ska kunna arbeta ihop och lösa potentiella konflikter behövs förhandlingar och regelbundna möten. Det är även viktigt att inleda forskning gällande industrin samt använda sig av effektiv information och upprätthålla analyser för att lösa problem och gagna destinationen, industrin samt konsumenterna. Detta tillsammans med att integrera turismen i planeringen kan gynna arbetet för en hållbar turism. Man bör stödja den lokala ekonomin på så sätt att det lokala samhället och miljön drar nytta och förbättrar den turistiska upplevelsen.[61]

I *Sustainable tourism* menar författarna att hållbar utveckling bör vara det största målet inom turismen idag. Utvecklingsländerna, som ur många synvinklar är helt beroende av turismen, bör ha sådana insikter. Frågan är dock var man ska börja för att nå en ekonomisk, sociokulturell samt miljömässig förbättring? I boken menar författarna att den ekonomiska delen bör ligga som utgångspunkt för att kunna nå övriga nivåer. Ett ekonomiskt uppsving behövs för att pengar och resurser skall finnas för att utveckla på social- och miljönivå. Problemet ligger dock i uppfattningsskillnaderna. Det är ofta svårt att förklara för en lokalinvånare om målen kring ekonomisk tillväxt och hållbar utveckling i utvecklingsländerna, då många av dessa lider brist på dricksvatten och fungerande infrastruktur på grund av lång krigshistoria och fattigdom. Därför uppstår ofta problem när en destination i ett utvecklingsland besöks av fler turister än platsen är i stånd att klara av, och på så sätt uppstår de negativa effekterna som utvecklingsländer har idag.[62]

3.2.5 Sociala mål för hållbar utveckling

Många destinationer satsar aktivt på att förändra sin image. Turismdestinationer och turismutvecklingen kan hotas om de blir alltför standardiserade. Destinationer bör vara unika för att locka turister, men de behöver även behålla någon form av äkthet. För att en destination ska kunna undgå att vara intetsägande bör fokus ligga på det lokala istället för det globala. Det bör finnas en koppling till platsens identitet och lokalbefolkningens kultur.[63]

För att integrera hållbar utveckling i arbetet behöver man involvera och utbilda lokalbefolkningen på alla olika nivåer som etableras på destinationen. Ett annat sätt att öka respekten för de sociala och miljömässiga aspekterna, är att marknadsföra turismens ansvar

[60] Hall, C.M., Sustainable tourism, 1999, s.49-50
[61] Fennell, D., *Ecotourism*, 2003, s.12
[62] Harris, R., Griffin T., Williams P., *Sustainable Tourism: a global perspective,* 2002, s.29
[63] Smith, M.K., *Tourism, culture and regeneration*, 2006 , s.6-7

som i sin tur även ökar kundernas tillfredställelse. Lokalbefolkningen bör vara med i tolkningen och representationen kring den bild som framförs. Den samtida inställningen till planering innefattar sammansättningen av de sociala och kulturella behoven.[64]

För att försöka upphäva de negativa effekterna på den sociokulturella nivån finns olika metoder. En metod kan vara att etablera turisminrättningar även på mindre tätbefolkade områden. En mindre bra sida av metoden kan dock vara att det uppstår ekonomiska dilemman för den nationella ekonomin, då pengarna sprids till olika ställen i landet och inte koncentreras på att förbättra och restaurera i det aktuella området. Dessa turisminrättningar används oftast inte av lokalbefolkningen och tidigare erfarenheter visar att detta kan vara den ända lösningen på storskalig turism i områden med få invånare. En annan metod kan vara att begränsa den internationella turismvågen för att mestadels attrahera turister med hög inkomst. Denna sorts turism kräver väsentlig och exceptionell miljö samt hög kvalitet på både utrustning och service, vilka sällan är jämförbara med utvecklingsländernas resurser. Många länder har använt sig av denna typ av metod med lyckade resultat, som exempelvis ön Mauritius.[65]

Om hållbarhet ska ses som ett uppnåeligt mål som är relevant för turismen och andra ansatser har man satt upp tre olika kriterier på social nivå: aktörer från lokalbefolkningen till regeringsnivå bör involveras, praktisk tillämpning av en omdömesgill forskning som utgår från den delaktiga lokalbefolkningens intresse samt rumsligt fokus på regional nivå. En dylik samhällsbaserad inställning anser författarna McCool & Moisey i *Tourism, recreation and sustainability* vara den mest användbara och klokaste metoden till att förstå sig på lokalbefolkningens känslor och tankar.[66]

3.3 Syntes och val av teoretisk utgångspunkt

Den teoretiska syntesen binder samman de olika teorierna till en helhet. Vi har presenterat flertalet teorier gällande turistisk påverkan och mål. För att inte analysen ska bli för omfattande har vi valt ut teorier som är relevanta för vår undersökning. Vi har valt ut teorier som är anpassade till informanternas kunskaps- och arbetsområden. Vi har behållit de två utgångspunkterna, men vi har utskiljt de områden där researrangörerna är involverade och är med och påverkar.

Det centrala inom de ekonomiska effekterna är turismens ekonomiska bidrag till lokalsamhället och den ökade sysselsättningen. En förbättrad ekonomi behövs för att man ska kunna lägga resurser på de två återstående delarna; miljö och socialt. Inom den sociala och kulturella påverkan ligger fokus på kulturella möten och bättre livsvillkor samt samarbeten med lokalsamhället. Vad gäller miljön är transporter och avfallshantering väsentligt.

Vi har använt oss av Halls modell *Sustainable tourism values and principles*[67] som bas för målen för en hållbar turismutveckling. Essensen av denna är att de tre områdena ekonomi, socialt och miljö interrelaterar och inte bör betraktas enskilt. Detta leder oss till empirin och analysen.

[64] Fennell, D., *Ecotourism*, 2003, s.12
[65] Vellas, F. & Bécherel, L., *International tourism*, 1995, s.324
[66] McCool, S.F., & Moisey, N.R., *Tourism, recreation and sustainability*, 2001, s.326
[67] Hall C.M., *Tourism planning: policies, processes and relationships*, 2000, s.14

4 EMPIRI

I empiriavsnittet beskrivs informanterna och respektive verksamhet samt intervjuerna. Först behandlas researrangörernas syn på turismpåverkan i utvecklingsländerna, sedan deras syn på ansvarstagande och sist deras genomförande.

4.1 Informanterna

De anställda innehar positioner såsom marknadsansvariga, försäljningschefer, pressansvariga men även grundare och ägare. Dessa besitter stor kunskap inom sina områden.

Johanna Härbst, operativ chef på Sydafrikaresor
Lisa Thörngren, pressansvarig på Ving
Lotta Borgen, ägare av Gränslösa resor
Kajsa Moström, informationschef på Apollo
Christian Jutvik, grundare och ägare av Läs & res
Kim Merza, marknadsansvarig på Brasilienspecialisten
Lars Bjerkryd, försäljningschef på Lotus Travel
Gunilla Wahlström, marknadschef på Inca Tours

4.2 Beskrivning av researrangörerna

4.2.1 Sydafrikaresor

Sydafrikaresor erbjuder paketresor, hotellbokningar och arrangemang till Sydafrika, Moçambique och Namibia. Det finns bland annat att välja skräddarsydda lyxresor, golfresor, mat- och vinresor, men även äventyrsresor och kulturresor. Arrangemangen i Sydafrika sköts av partners tillstädes. De informerar på hemsidan att de arbetar med små hotell så ofta som möjligt och att de arbetar för en hållbar och miljövänlig profil. De arbetar inte med massturism.[68]

4.2.2 Ving

Ving är en av Sveriges största researrangörer. De har ca 500 resor till 50 olika länder. Företagets fokus ligger på charterresor och paketresor, men även reguljära resor och har 600 000 resenärer varje år. Ving ingår i den internationella Thomas Cook Group.[69]

[68] Sydafrikaresor http://www.sydafrikaresor.se 2008-05-09
[69] Ving http://www.ving.se/dynamic/dynamicTextAbout.aspx?Dynamic_Id=66456 2008-05-09

Ving arbetar aktivt med miljöfrågor och har sedan ca 20 år tillbaka ett miljöråd. De utgår även från ett antal miljöpolicys som de har satt upp för att nå en hållbar utveckling. De menar att man vill minska användningen av begränsade resurser och miljöskadliga ämnen, värna om djur och växter samt effektivisera och hushålla med resurser. Thomas Cook Scandinavian Airlines säger sig vara Nordens miljövänligaste charterflygbolag[70]. Ving samarbetar med ett antal organisationer för att motverka de negativa effekter turismen kan medföra. Dessa organisationer är bland annat ECPAT (End Child Prostitution, Child Pornography and Trafficking in Children for Sexual Purposes), SOS-barnbyar som hjälper övergivna barn, GreenSeat som arbetar med klimatkompensering, samt andra lokala stödprojekt.[71]

4.2.3 Gränslösa resor

Gränslösa resor utbjuder resor för kvinnor i små grupper till exempelvis Dominikanska republiken, Kenya, Indien, Guatemala och Nepal. Resorna avgår på ett utsatt datum och är inte återkommande.[72] Varje resa är unik i planeringen. Fokus ligger på att möta kvinnor i andra kulturer och att lära sig om dessa.[73] Ägaren arbetar efter Ekoturismföreningens policies.[74]

4.2.4 Apollo

Apollo arrangerar charterresor till många av de populärare destinationerna i världen, men även till Afrika, Sydamerika och Asien.[75]

Reseföretaget har miljön som fokus och anser sig själva arbeta hårt för att bevara både naturen och djuren. De anser också att det finns en stark koppling mellan turismen och miljön då den första är väldigt beroende av den andra.

Apollo har sedan lång tid tillbaka samarbetat med ett flertal organisationer för att förstärka en hållbar utveckling och förebygga de negativa effekterna som turismen medför. Ett av de största samarbetena Apollo har är med FN-organet UNWTO (World Tourism Organisation). Dessa arbetar hårt för att alla aktörer inom turismen skall medföra positiv påverkan, ta sitt ansvar och bidra till en stabil utveckling. Även Apollo har ett samarbete med ECPAT.[76]

4.2.5 Läs & Res

Läs & Res har sedan år 1979 arrangerat unika resor. De har 53 olika temaresor till 35 olika länder i världsdelar som Afrika, Asien och Latinamerika. Deras affärsidé är att erbjuda sina

[70] Ving http://www.ving.se/dynamic/dynamicTextAbout.aspx?menuid=5&Dynamic_Id=85219 2008-05-09
[71] Ving http://www.ving.se/dynamic/dynamicTextAbout.aspx?Dynamic_Id=66461 2008-05-09
[72] Gränslösa resor http://www.granslosaresor.se/vara_resor.php 2008-05-21
[73] Gränslösa resor http://www.granslosaresor.se/information-kvinnoresor.php 2008-05-21
[74] Intervju Borgen, Gränslösa resor 2008-05-06
[75] Apollo http://www.apollo.se/Om+F%C3%B6retaget/Om+f%C3%B6retaget/Apollos+historia/Apollos+historia.htm 2008-04-22
[76] Apollo http://www.apollo.se/Om+F%C3%B6retaget/Om+f%C3%B6retaget/Ansvarsfull+turism/Milj%C3%B6/Miljo.htm 2008-04-22

kunder unika resor till särskilda miljöer som ofta är svåra att hitta på egen hand[77]. Även de extraordinära upplevelserna står i fokus. Läs & Res arrangerar bara resor i små grupper. Grupperna är om högst 16 personer men endast två till fyra personer går på exempelvis vandringar. Resorna är oftast långa, mellan två till fyra veckor för att kunden ska kunna få ett så starkt intryck som möjligt. De använder sig oftast av enklare boenden, lokala transportföretag samt lokala reseledare. De arbetar småskaligt för att minska avtrycken på natur och miljö. Företaget ger en del av överskottet till ideella ändamål och är inte vinstmaximerande.[78]

4.2.6 Brasilienspecialisten

Brasilienspecialisten är en researrangör som hade sin start 1993. De bokar flygbiljetter, hotell, turer och kompletta paketresor efter kundens önskemål. De arrangerar bland annat företagsresor, gruppresor, bröllopsresor, karnevalpaket, sportresor, äventyrsresor och ekoresor. Deras svenskägda samarbetskontor finns i Rio de Janeiro. De erbjuder turer och hotell i varje stad i Brasilien, men har även resor till andra delar i världen som Asien, Nordamerika, Afrika och vissa delar av Europa.[79]

4.2.7 Lotusresor

Lotusresor har sedan 17 år tillbaka arrangerat resor och kulturupplevelser. Deras fokus har sedan långt tillbaka legat på resor till Kina, men de arrangerar även resor till andra delar av Asien såsom Indien, Japan, Vietnam, Kambodja m.fl. De är Sveriges största researrangör som anordnar rundresor i Kina.[80] De samarbetar med ECPAT[81]. De fokuserar på kvalitet och ständiga förbättringar som exempelvis att vara en bra affärspartner, leverantör och arbetsgivare.[82]

4.2.8 Inca Tours

Inca Tours är enligt hemsidan en av Sveriges äldsta och mest välkända researrangör. Företaget grundades 1984 och började med att enbart anordna resor till Latinamerika. Utveckling i företaget har dock skett och idag arrangeras även resor till andra delar av världen. Deras verksamhet är inriktad på reguljärflyg och skräddarsyr paket efter kundens behov.[83]

4.3 Synen på turismens påverkan

Majoriteten av de researrangörer som har intervjuats anser att turismen mest inverkar på miljön. De menar att flygtransporterna bidrar till den största miljöförstöringen i form av

[77] Läs & Res http://www.lasochres.se/ 2008-05-09
[78] Läs & Res http://www.lasochres.se/Info/Varfor_Las_Res 2008-05-09
[79] Brasilienspecialisten http://www.brasilienspecialisten.com/ 2008-05-09
[80] Lotus Travel http://www.lotustravel.se/travel/se/Om-oss-1-84/Foretagspresentation-7-86.html 2008-05-09
[81] Lotus Travel http://www.lotustravel.se/travel/se/Om-oss-1-84/ECPAT-7-89.html 2008-05-21
[82] Lotus Travel http://www.lotustravel.se/travel/se/Om-oss-1-84/Foretagspresentation-7-86/Kvalitetsledningssystem-7-190.html 2008-05-09
[83] Inca Tours http://www.inca.se/om.html 2008-05-09

kväveoxid som i sin tur bidrar till ökad växthuseffekt. De påpekar dock också att flygtransporterna är oundvikliga då det ofta är det enda sättet att transportera resenärerna. Även de små researrangörerna anmärker att de bidrar till ökade utsläpp, även om de inte anser sig vara en del av massturismen. Christian Jutvik på Läs & Res[84] menar att man inte kan tala om hållbar turism så länge man använder sig av icke miljövänliga flygplan.

Flyget är inte den enda miljöpåverkan. Jutvik säger att utvecklingsländerna oftast inte är miljöanpassade, så det blir svårt för turister att vara miljövänliga i den mån de brukar vara. Det finns små möjligheter för turisterna att göra sig av med sitt avfall. Han anser att många resenärer ställer sig frågande till personal på plats om hur dessa frågor borde hanteras. Jutvik förklarar vidare att Läs & Res resenärer skapar marginellt eller inget slitage på vandringsleder eftersom resandet är småskaligt och att det är stor skillnad på större arrangörer som bidrar till massturism och därav större slitage. Han understryker att Läs & Res är ett ekoturismföretag. Johanna Härbst på Sydafrikaresor[85] säger i likhet med Jutvik att ett litet reseföretag inte påverkar, eller kan påverka, ett land.

Kim Merza på Brasilienspecialisten[86] påpekar att man inte bör skövla skog på bekostnad av hotellanläggningar och andra turistiska produkter och aktiviteter. Vattenbristen är en betydande effekt då mycket av dricksvattnet tenderar att gå till turistanläggningar.

Ägaren, Lotta Borgen, på Gränslösa resor belyser vikten av hur miljön hänger ihop med det sociala livet och destinationens ekonomi:

> ”Mitt engagemang på det sociala på plats är att man tar ansvar för de människor man besöker. Det är oerhört viktigt för mig. Den lokala ekonomin blir ju bättre, vilket bidrar till ett bättre liv för den lokala befolkningen i sig. Samma sak med miljön. Den är också viktig för att man ska ha ett bra liv på plats. Alla dessa aspekterna håller ju på något sätt ihop, trots att de är så olika.”[87]

Mindre än häften tog upp de sociokulturella aspekterna. Däremot de som väl gjorde det lägger stor tyngd på det kulturella mötet. Borgen förklarar att mötena innebär en win-win-situation då både turister och lokalbefolkning får ett större perspektiv på sin tillvaro och ökad förståelse för de andras. Lars Bjerkryd på Lotus Travel[88] tycker att de kulturella mötena kan vara så pass viktiga att man bör överväga om det kan vara värt med utsläpp från flygplan för att dessa möten ska kunna genomföras. Resultaten av mötena kan ses som en kompensation.

Kajsa Mosström på Apollo[89] tycker att turismen kan fungera som en hjälpande hand för många människor i kampen mot fattigdomen. Den kan ha en positiv inverkan på lokalbefolkningen då den kan öka möjligheterna för människor att hitta arbete samt skapa förbättrade livsvillkor. Mosström poängterar vikten av att involvera befolkningen i den lokala verksamheten.

Efter att ha belyst den sociala och miljömässiga påverkan anser Merza att den ekonomiska aspekten innebär mycket positivt då turismen medför ökade intäkter till mottagarlandet. Han märker att många länder är bekräftande eftersom olika turismföretag bjuder in Brasilienspecialisten till studieresor och besök på andra företag för att kunna utveckla turismen ytterligare. Jutvik på Läs & Res instämmer genom att förklara att det är de fattiga landsbygdsmänniskor/invånare i utvecklingsländerna som oftast får pengarna från

[84] Intervju Jutvik, Läs & Res 2008-05-12
[85] Intervju Härbst, Sydafrikaresor 2008-04-30
[86] Intervju Merza, Brasilienspecialisten 2008-05-08
[87] Intervju Borgen, Gränslösa resor 2008-05-06
[88] Intervju Bjerkryd, Lotus Travel 2008-05-13
[89] Intervju Mosström, Apollo 2008-05-05

turismen direkt i handen. Detta genom att exempelvis bo hemma hos olika lokala familjer, anställa lokala guider etc. Han påpekar dock att det inte uppstår någon större revolution utav det men att det har en viss positiv påverkan och att kontaktinkomsterna är sällsynta. Bjerkryd på Lotus Travel påpekar vidare att företagsmässigt gynnas både inhemska och utländska företag av turismen. Gemensamma projekt utvecklas och på så sätt ger lönsamhet i förlängningen. Det bidrar också till en bättre miljöteknik och utvecklade samarbeten i området.
Borgen säger att Gränslösa resor är ett så pass litet företag att de endast påverkar lokalt.

Turismens bidrag till sysselsättningen påverkar både socialt och ekonomiskt. Vings Lisa Thörngren säger att turismen har både bra och dåliga sidor:

> ”Naturligtvis bedriver vi en verksamhet som till viss del bidrar till miljöförstöring och exploatering av länder, men å andra sidan bidrar vi med väldigt mycket positivt också. Turism skapar arbetstillfällen […och] det skulle ju vara en katastrof om turismen försvann. Ser man bara på Cypern, 25 procent av deras BNP består av turism. Eller Indien eller Thailand eller Kenya för den delen, där man verkligen har ett färskt exempel på vad som händer när turismen försvinner. Vi ställde ju in alla våra flyg till Kenya och många med oss i samband med inbördeskriget och nu får vi då rapporter från ECPAT hur barnprostitutionen växer upp längs stränderna. Och över huvudtaget bordeller och hotellägarna står och gråter. Vi vill ju se det på det sättet. Vi bidrar ju med väldigt mycket positivt till de här länderna.”[90]

Hon förklarar vidare att många är beroende av turism som inkomstkälla och för många länder är det den största inkomstkällan. Minskade arbetstillfällen kan leda till ökad kriminalitet och prostitution, och lokalbefolkningen tvingas hitta andra sätt att försörja sig på. Apollos Mosström anser att turism har en stor negativ påverkan med den utbredda sexhandeln.

4.4 Förhållningssätt till ansvarstagande

Med undantag från Inca Tours anser samtliga intervjuade researrangörer att de tar turistiskt ansvar. Tyngdpunkten på deras ansvarsområden skiljer sig dock från varandra beroende på verksamhetens inriktning och storlek.

Gunilla Wahlström på Inca Tours[91] menar att de inte är ett företag som behöver ta samma ansvar som övriga researrangörer. Hon menar att de är nischade mot etniskt resande; resenärer som besöker släkt i sina hemländer. Vi tolkar detta som att Wahlström menar att dessa resenärer redan vet hur förhållandena i dessa länder ser ut och därför inte medför den gängse turistiska påverkan, och att företaget därmed inte behöver ta något större ansvar. Hon förklarar också att eftersom Inca Tours inte är eko-inriktade, säljer skräddarsydda resor samt är återförsäljare.

För att motverka turismens negativa effekter anser flertalet av researrangörerna att man bör stödja organisationer och stödprojekt. Andra exempel på ansvar som har framkommit i intervjuerna är kulturellt ansvar, lokalbefolkningens delaktighet, val av hotell och att medvetandegöra resenärer. De flesta researrangörer kommunicerar även detta på respektive hemsidor.

[90] Intervju Thörngren, Ving 2008-05-04
[91] Intervju Wahlström, Inca Tours 2008-05-05

Eftersom Sydafrikaresor är en liten researrangör och endast bidrar till lokal påverkan enligt Härbst, menar hon att man i sådana förhållanden bör koncentrera sig på lokala projekt. Vi tolkar det som att större reseföretag bättre kan vara med och påverka i större organisationer såsom World Wide Fund for Nature (WWF) och ECPAT. Thörngren på Ving framför att i vanliga fall är de stora researrangörerna konkurrenter, men vad beträffar miljömål och stödjande av internationella organisationer arbetar alla mot samma mål och blir starkare tillsammans. Bjerkryd säger att man bör ta ett stort ansvar vad gäller miljön eftersom den är hotad. Man kan inte klimatkompensera genom Lotus Travel, men de hänvisar till exempelvis SAS som arbetar med klimatkompensering.

Jämfört med andra researrangörer, menar Härbst att de oftast själva är med och startar lokala projekt. Hon påpekar att företaget letar upp angelägenheter såsom hotad flora och fauna och utvecklar hjälpande projekt. Merza från Brasilienspecialisten instämmer med Härbst på Sydafrikaresor, men menar att fokus inte enbart bör ligga på att stödja miljöprojekt, utan att man även bör arbeta med projekt mot sexturismen och trafficking. Till skillnad från andra intervjuade researrangörer framkommer det varken i intervjun eller på Gränslösa resors hemsida, att de deltar med stöd av eventuella projekt eller organisationer.

På social nivå anser Lotta Borgen på Gränslösa resor att det är viktigt att tänka på hur man själv och andra resenärer påverkar just det området som man besöker. Hon poängterar att det är viktigt att försöka medföra en så positiv inverkan som möjligt. Flertalet av de större researrangörerna informerar om ansvarsfullt resande på sina hemsidor och sprider samtidigt kunskap till resenärerna att ta med sig på sina resor. Dessa påpekar att ansvaret inte enbart ligger hos researrangörerna, utan även hos resenärerna. De menar även att man inte helt kan styra vad turisterna gör på plats och att det därför är viktigt att redan innan resan medvetandegöra dem om det ansvarsfulla resandet. Borgen har följande tankar:

> ”En del av ansvaret ligger ju på att man ska veta hur det är och ser ut i landet när man åker därifrån. Man kan inte åka till Guatemala och bara tro att det är grön regnskog, fantastiska monument och trevliga människor, utan även förstå sig lite på deras historia som man faktiskt kan gråta när man läser om. Man ska helt enkelt inte vara helt för naiv, vilket jag ser som ett ansvar för det land man besöker. Däremot ska man också tänka på att resenärerna inte ska komma hem med hela världens ansvar på axlarna, utan man ska bara inte blunda för det som sker”[92].

Mosström på Apollo förklarar vikten av en medveten resenär, bland annat nämner hon att turister i huvudsak bör konsumera lokalproducerade produkter och vara sparsamma med vatten- och energiförbrukning.

Samtliga av de små researrangörerna framhäver betydelsen av val av hotell. Många väljer att skicka sina resenärer till mindre hotell som ofta ägs av lokalbefolkning istället för större internationella hotellkedjor. Detta är främst för att gynna lokalsamhället ekonomiskt och för att engagera lokalbefolkningen. Härbst på Sydafrikaresor menar att deras val av hotell visar på att de följer etiska regler och principer. Bjärkryd säger att det är viktigt att tänka efter och agera smart lokalt, att exempelvis minimera onödiga transporter med buss, alltid använda den närmsta restaurangen istället för att åka till en restaurang som är något billigare, men ligger längre bort.

Efter att informanterna har diskuterat de sociala och miljöinriktade ansvar framkom inte speciellt mycket om de ekonomiska. Endast Merza från Brasilienspecialisten påpekar att det är viktigt att hålla ner priserna på de olika destinationerna i utvecklingsländerna för att inte påverka lokalbefolkningens förutsättningar. Med detta menar han att det ofta förekommer en

[92] Intervju Borgen, Gränslösa resor 2008-05-06

stor prishöjning när turismen blir attraktivare i ett område. För att lokalbefolkningen inte ska påverkas bör priserna stabiliseras efter deras förhållanden.

4.5 Genomförande

Frågan om vad som egentligen görs i arbetet för en hållbar turism i utvecklingsländerna återstår.

Som tidigare behandlats, enligt majoriteten av de intervjuade, innebär ofta synen på ansvarstagande att gå med i och stödja olika projekt och internationella organisationer. Researrangörer som Lotus Travel, Ving, Apollo och Brasilienspecialisten har anslutit sig med ECPAT där man skrivit på de uppförandekoder som innebär ett förebyggande arbete mot barnsexhandel. Ett fåtal har även gått med i WWF, exempelvis Apollo.

Härbst på Sydafrikaresor anser, som också tidigare nämnts, att de endast bidrar till lokal påverkan som följd av att det är ett litet företag. Därför har de inte gått med i några större organisationer, utan förklarar att de istället söker egna problemområden och utformar egna projekt.

Läs & Res stödjer ett antal andra projekt, exempelvis Svenska Afghanistankommittén (SAK) och Tibetanska skol- och kulturföreningen där de finansierat uppbyggnaden av en skola i Tibet. De har även initierat ett program där de kommer att samla in pengar till nödställda i Burma. Utöver det avsätter de en procent av deras intäkter (ej vinsten) till stöd i olika projekt.

Härbst från Sydafrikaresor berättar om ett projekt på ett rehabiliteringscenter för djur i Moholoholo i Afrika. Turismfaciliteter utbreder sig på stora markytor och tränger på så sätt undan eller dödar djur som rovfåglar och kattdjur, och bidrar till utrotandet av dessa. På Rehab Centre arbetar volontärer från hela världen med att ta hand om skadade vilda djur och återintroducerar dem i naturen. Många arter utrotas likväl, men projektet har även lett till att man kan föda upp vissa arter. Även lokalbefolkningen i området engagerar sig genom att föra djur till rehabiliteringscentret och bistår med andra projekt. Sydafrikaresor försöker tipsa både guidade gruppresor och individuella resenärer om att åka till platser där de har projekt. Hon poängterar att man både kan lära sig mycket och ha kul samtidigt.

Mosström på Apollo menar också att man bland annat stödjer ett trädplanteringsprojekt i Kenya och har finansierat en skola i Kambodja.

Thörngren från Ving förklarar att de har tydliga mål när det gäller deras miljöarbete. De har en miljöchef som årligen sätter mål för verksamheten. Dessa mål fördelas sedan på flyg, hotell och administration. Enligt Vings beräkningar står flygresorna och hotellen för 90 procent av en genomsnittig miljöbelastning och det är där hon menar deras fokus ligger på.

Borgen på Gränslösa resor berättar att de ska inleda ett samarbete med ett projekt som heter Vi-skogen för att kunna kompensera för slitage på miljön och koldioxidutsläpp. Hon uttrycker att det är ett projekt som har funnits länge och fungerar bra. De använder miljön för att förbättra människors arbetsvillkor, och det är ett mycket viktigt projekt som redan visat resultat anser hon vidare.

Bjerkryd från Lotus Travel anser, som tidigare förklarats, att det är viktigt att man tar ett stort ansvar vad gäller den hotade miljön, men att de själva inte aktivt bistår med klimatkompensering.

Mosström poängterar att miljön står i fokus hos Apollo. Hon anser att företaget ligger i framkant i fråga om valet av flygplan, då de håller sig inom nationella och internationella gränsvärden för buller och utsläpp.

Jutvik från Läs & Res är av åsikten att transporter nuförtiden är en svår problematik. De försöker undvika flygtransporter i största möjliga mån genom att anordna fler resor till exempelvis Ryssland via vägförbindelser. Han påpekar att de försöker att få turister till destinationen genom väg- eller båttrafik, men att hemresan sker med flyg. De har samarbeten med ett antal personer som söker nya resrutter.

Företagen arbetar även på andra sätt för att motverka de negativa effekterna av turism. Vad beträffar val av hotell, meddelar Thörngren, att samtliga hotell som Ving samarbetar med har skrivit på likadana avtal gällande miljökrav och att hotellen ska följa de arbetsrättslagar som är aktuella för respektive land. Hotellen ska följa dessa föreskrifter, förslagsvis att det inte förekommer barnarbete, att lönenivån är rimlig samt att se över de anställdas rättigheter. Hon förklarar vidare att 40 procent av deras gäster bor på större hotell och att Ving äger en väsentlig del av hotellen. De har samarbeten med ett betydande antal andra stora hotell, men inte så många av de mindre hotellen. Enligt Thörngren är Ving en av (de icke Ving-ägda) hotellens största kunder och att de därför kan ställa stora krav på dem. Mosström berättar att Apollo har ett kontrakt med samtliga hotell och dessa måste följa reglerna uppsatta av FN:s Barnkonvention och FN:s mänskliga rättigheter.

De mindre researrangörerna som Läs & Res och Sydafrikaresor menar att de föredrar att sända sina resenärer till mindre hotell som oftast är privatägda och där de ekonomiska turismintäkterna stannar i regionen. Härbst på Sydafrikaresor säger att det finns många hotell i Sydafrika, Namibia, Moçambique och Botswana. Där har de ett stort antal projekt som ansvarar för att de anställda kommer från närliggande byar. Detta medför att lokalbefolkningen blir engagerad i turismen. Hotellen anställer och utbildar lokalbefolkningen. Utbildning i allmänhet, och utbildning inom turismindustrin i synnerhet, saknas ofta i dessa länder. Hon förklarar att personalen sedan har möjlighet att få anställning på andra hotell och turismfaciliteter och sedan avancera. Läs & Res har liknande sätt att engagera lokalbefolkningen. Deras reseledare och tolkar är alltid inhemska. De kommer oftast från samma by eller i närliggande byar.

Bjerkryd upplyser om att Lotus Travel arbetar hårt för att förbättra turismen i utvecklingsländerna socialt genom att ha egna kontor med lokal personal på de platser som de anordnar resor till.

> ”Vi har kontor i Peking, Shanghai, Taipei, New Dehli och Stockholm då. Rent socialt där, det som är unikt med oss är ju att vi har förståelse både för kinesisk och svensk kultur, i och med vår egen personal. Så när svenska företag har kontakt med oss i Stockholm så förstår vi deras behov här utifrån svenska perspektiv. Så när de här resenärerna kommer till Kina eller Indien så har våra kontor förståelse för den kulturen och den svenska kulturen. Vi erbjuder ju båda perspektiven.”[93]

Vidare förklarar han att de anser att de arbetar lokalt, trots att de till största del har svensk personal. Han påpekar dock att de emellanåt använder sig av guider från Peking universitet.

Vi frågade avslutningsvis hur resurser skulle allokeras om de fick obegränsade utvecklingsmöjligheter. Många vill stödja fler projekt och/eller organisationer. Bjerkryd på Lotus Travel anser att det är viktigt att alla ledare inom turismnäringen arbetar på liknande sätt och åt samma mål. Borgen på Gränslösa resor menar att hennes hjärta ligger hos

[93] Intervju Bjerkryd, Lotus Travel 2008-05-13

Mayaindianerna i Guatemala och önskade att hon skulle kunna lägga större resurser på dem. Merza på Brasilienspecialisten intygade att det finns mycket att utveckla både socialt, ekonomiskt och miljömässigt. De skulle vilja ägna sig mer åt information, kampanjer och ekoturism. Thörngren på Ving svarade:

> ”Återigen skulle vi nog satsa dem på flyg och våra hotell. För det är där vi faktiskt kan göra en skillnad. Vi kan ju som researrangör inte gå in i ett land och påverka lagar och bygga barnhem och så, utan det är ju bättre att vi stödjer projekt som redan existerar i landet. Inom vårt eget flygbolag och på våra egna hotell kan vi ju göra väldigt mycket som faktiskt gör en skillnad. Till exempel ytterligare få ner våra koldioxidutsläpp. Det ger ju en jättevinning för hela världen.”[94]

[94] Intervju Thörngren, Ving 2008-05-04

5 ANALYS

I detta avsnitt diskuteras empiriavsnittet tillsammans med teorierna. I analysdelen vi tar upp egna reflektioner och analyserar våra frågeställningar med hjälp av den teoretiska syntesen.

Vi har ställt två huvudsakliga frågor som vi söker besvara med hjälp av relevanta teorier och empiriskt material i form av djupintervjuer av researrangörer, som i analysen kommer diskuteras; hur påverkas utvecklingsländerna av turismen? Hur arbetar reseföretagen för en hållbar utveckling gentemot utvecklingsländerna? Vi har intervjuat både större och mindre företag med varierande inriktning för att studera deras olika attityder till turismens olika fenomen. Vi har fått till stånd alla de intervjuer som vi har önskat, förutom Sveriges största researrangör, Fritidsresor. Vi ställer oss frågande till varför ett företag som Fritidsresor inte vill ställa upp på en intervju och därmed bidra till diskussionen kring hållbar turism och ansvarstagande. Fritidsresors informationsavdelning erbjuder enligt deras hemsida[95] att de assisterar journalister med alla typer av frågor. Vi undrar varför de gör skillnad på journalister och studenter. Handlar det mer om att sälja företagets produkter än att bidra till kunskapsspridning och diskussion? Wahlström från Inca Tours anser att de inte behöver ta samma ansvar som andra reseföretag. Vi föreslår att man kan ta ansvar inom andra områden genom att exempelvis välja att samarbeta med reseföretag med miljöinriktning.

Representanterna från researrangörerna förefaller ha god kunskap om turismens påverkan. Detta stöds av Mowforths sex principer, varav en handlarhandlar om kännedom om miljö och kultur[96]. Researrangörernas syn på påverkan liknar den som teorierna klarlägger. Samtliga företag erkänner att turism påverkar miljömässigt, socialt och ekonomiskt. Dock verkar reseföretagen inte förstå sammankopplingen mellan aspekterna. Som Halls modell förklarar kan man inte uppnå hållbar turism om inte målen är integrerade. Aspekterna är lika viktiga, men reseföretagen tenderar att fokusera på en av aspekterna. Vad vi tyder är också att de tenderar att lyfta fram turismens positiva effekter mer än de mindre gynnsamma. Förvisso är de alla vinstdrivande företag som måste arbeta för att hela tiden höja sina vinstmarginaler och berättiga sin verksamhet. Det kostar att arbeta med att vårda och reparera de skador som följer av turism. Hållbar turismutveckling är kostsam då man måste anställa och utbilda mer personal som arbetar med dessa frågor. Det är lätt att sända turister till en destination utan att erkänna konsekvenserna. Eftersom turismen stadigt ökar måste dessa företag vara med och också öka för att behålla sin plats på marknaden. Det tar tid att utveckla en destination så att den blir hållbar och att infrastrukturen hinner med och att lokalbefolkningen är nöjd. Denna är en tidskrävande process och måste respekteras. Alltför hastig okontrollerad utveckling är aldrig av godo. Weaver & Lawton påpekar att om turismen har hanterats otillfredsställande kan detta leda missnöje hos invånarna vilket i sin tur kan leda till en försämrad image.[97] Vidare påpekar Mowforth vikten av att ha respekt för värdlandets politiska, miljömässiga och sociala klimat.[98]

[95] Fritidsresor http://www.fritidsresor.se/36665/36770/11989/ 2008-05-20
[96] Mowforth m.fl., *Tourism and responsibility: perspectives from Latin America and the Caribbean*, 2007, s.101
[97] Weaver, D & Lawton, L., *Tourism management*, 2005, s. 276
[98] Mowforth m.fl., *Tourism and responsibility: perspectives from Latin America and the Caribbean*, 2007, s.101

Anna Bringner
Tomas Lundkvist
Bianca Samuelsson

När företagen nämner de negativa effekterna handlar det oftast om miljöpåverkan. Vi tror att det beror på den nuvarande miljödebatten. Reseföretagen har stor press från media och myndigheter, men även från kunder. Vi anser att en av trenderna för företagen att visa att de tar sitt miljöansvar, då vi ser liknande trender i andra näringar. Kläd-, livsmedel- och övriga transportindustrin har samma press på sig från sina kunder. Allt fler företag arbetar med goodwill. Kraven gäller även socialt och ekonomiskt ansvar, men inte i samma utsträckning. Vi tror att synliggörandet av miljöpåverkan är en anledning till reseföretagens ökande fokus på att arbeta med att minska flygplanens utsläpp. Vi ser inte lika stort fokus på arbetet vad beträffar den lokala miljöpåverkan såsom golfbanors vattenförbrukning eller hotellens resursanvändning. Mowforth m.fl. anser att vattenresurserna är ett stort problem i utvecklingsländerna då många turistanläggningar förbrukar stora mängder sötvatten. Detta begränsar lokalbefolkningen användning av resurserna.[99]

Vi anser att det är viktigt att inte bara undersöka deras förhållningssätt till ansvarstagande utan att se hur de faktiskt genomför arbetet mot en hållbar turismutveckling. Vi ser att de faktiskt handlar utefter sina uttalade ansvarsområden. Det verkar som att de faktiskt tycker att de tar tillräckligt med ansvar. Vi anser att de presterar en del för en hållbar turism, men att det alltid finns områden som kan utvecklas. Arbetet får aldrig avstanna, utan måste hela tiden utvärderas, följas upp och utvecklas. Researrangörerna bör inte bära all skuld som turismen medför. Det krävs även att samhället och staten är med och planerar hur turismen ska hanteras. Dock kan företagen arbeta för att utveckla dialog med turismplanerare och myndigheter på destinationen. Våra tankar går i samma linje som artikelförfattarna Eccles & Costa[100] angående planering och samhällets involvering.

I intervjuerna framgick att researrangörerna inte lade stort fokus på det ekonomiska ansvaret. Endast Merza från Brasilienspecialisten poängterade att det är viktigt att inte påverka lokalbefolkningens förutsättningar genom att hålla priserna nere. Enligt Harris m.fl. bör ekonomin vara utgångspunkten för hållbar turism. Ett ekonomiskt uppsving kan möjliggöra fördelningar av resurser till de miljömässiga och sociala områdena.[101] Halls åsikter liknar författarna ovan vad gäller sammanlänkningen mellan aspekterna, men han anser inte att ekonomin är överordnad de andra.[102] Beroende på situationen i samhället anser vi att båda perspektiven kan vara tillämpliga. Vi tycker även att det finns fler saker att begrunda. Som researrangör kan man anordna resor till olika områden och därmed sprida intäkterna. Detta bidrar också till att förhindra överexploatering som ofta medför ökade levnadskostnader i form av ökade priser för livsmedel och boende för lokalbefolkningen. Reseföretagen bidrar med intäkter till orten och till ökad sysselsättning. De kan dock ta ansvar vad gäller lönesättning och fackligt organiserande, utbilda och anställa lokal personal. De kan även samarbeta med hotell som ägs av lokalbefolkningen och minska samarbeten med internationella kedjor och/eller hotell med egen personal. Endast Sydafrikaresor belyser detta.

Flertalet researrangörer tillstår att flygen bidrar till den största miljöförstöringen, men även att de är beroende av denna typ av transport. I och med att turismen tilltar, ökar även flygtransporterna och därmed utsläppen. Eftersom utvecklingen av miljövänligare flygplan inte följer samma takt som resandets ökning, fordrar detta att företagen ställer ännu högre krav på flygindustrin. Vi håller med Läs & Res att de bör satsa mer på marktransporter när det gäller tågtrafik, eftersom den är mer miljövänlig. Emellertid nämner Jutvik båt-, bil- och/eller

[99] Mowforth m.fl., *Tourism and responsibility: perspectives from Latin America and the Caribbean*, 2007, s.106
[100] Eccles, G & Costa, J., ”Perspectives on tourism development”, *Tourism Review*, 1996, s.44-45
[101] Harris, R., Griffin T., Williams P., *Sustainable Tourism: a global perspective,* 2002, s.29
[102] Hall C.M., *Tourism planning: policies, processes and relationships*, 2000, s.14

busstrafik och där frågar vi oss om de alternativen är lämpliga, då även dessa släpper ut stora mängder avgaser.

Apollos flygbolag Novair har moderna flygplan som minskar miljöpåverkan. Detta anser vi vara positivt då enligt Luftfartstyrelsen de tar lång tid att få moderna flyg.[103] Då moderna flygplan släpper ut 30-40 procent mindre av kväveoxid anser vi att detta bör vara en ambition för samtliga researrangörer. Detta är ett steg i rätt riktning och fler arrangörer bör se över flygbolagens arbete för miljöpåverkan. Givetvis är detta en kostnadsfråga som reseföretagen måste ta ställning till. Hur mycket resurser är det villiga att lägga på detta till förmån för miljön? Researrangörerna förklarar att de stödjer organisationer och projekt som arbetar med exempelvis prostitutionsfrågor och barnhem. Men eftersom de anser att turism påverkar miljön mest undrar vi varför de inte nämner att de bidrar till forskningsprojekt som undersöker miljövänligare transportmöjligheter. I en av Mowforths principer belyser han att man bör tillhandahålla förmåner och stöd för möjliggörande hos lokalbefolkningen.[104]

Bjerkryd anser att de sociokulturella möten som blir till följd av turism kan kompensera för miljöförstöringen. Vi frågar oss dock om man kan ställa dessa två aspekter mot varandra. Även om turism bidrar till stort kulturellt utbyte, tycker vi att man inte kan jämföra detta med miljöslitage. Jutvik på Läs & Res säger att man inte kan prata om hållbar utveckling inom turism på grund av de stora utsläppen som medföljer och så länge man inte använder sig av icke miljövänliga flygplan. Återigen vill vi påpeka att alla interrelaterade aspekterna bör vara likvärdiga. Brister inom ett område kan inte väga upp för de andra områdena.

Researrangörerna tar ansvar, som tidigare nämnts. Men sträcker sig ansvarstagandet så långt så att man kan tala om en hållbar utveckling? Flyget står för 3,5 procent av människans samlade bidrag till växthuseffekten. Så länge detta fortgår tycker vi att det är svårt att hävda att man är i närheten av en hållbar turism. De mindre researrangörerna har förstås mindre resurser för att kunna förändra utvecklingen, men de kan exempelvis välja flygbolag som är mest miljövänliga.

De mindre researrangörerna verkar mer medvetna om den sociala påverkan. Detta genom att de involverar det lokala samhället mer i turismen, exempelvis genom att anställa lokalbefolkning, använda lokala hotell och stödjandet av lokala projekt. Här ser vi en likhet med McCool & Moiseys teori om de tre olika kriterierna på social nivå[105]. Frågan är då varför de större researrangörerna inte involverar det lokala samhället på samma sätt? Vi ser även att vissa av företagen startar upp egna lokala projekt, bland annat Sydafrikaresor och Apollo.

Avslutningsvis ställer vi oss frågan om researrangörerna tjänar på att arbeta ansvarsfullt och om det kommer att fortsätta så länge de tjänar på det. Kommer företagen att arbeta hårdare för en hållbar turism om kunderna ställer högre krav?

Västvärlden reser mest nu, men hur kommer det att bli i framtiden när befolkningen i de fattigare länderna börjar resa? Hur miljövänlig kommer turismplaneringen att vara? Idag ligger fokus på den miljömässiga aspekten, men vi tror att detta kommer att förändras i framtiden. Vi tror att det kommer handla mer om socialt ansvar och att bristen på socialt tänkande kommer visa sig genom att lokalsamhället hamnar utanför ännu mer. Trots att researrangörerna anser att de kulturella mötena är mycket viktiga, verkar det sociala ansvaret fortfarande inte ha nått samma betydelse som miljön. Eftersom de större reseföretagen bidrar till större turismströmningar bör de vara ännu mer uppmärksamma på detta. Vi anser att arbetet mot en turismutveckling bör ske genom att man värderar alla tre aspekter lika mycket. Trots att vi anser att de tar ansvar så räcker det inte för att betraktas som en hållbar turism.

---

[103] Luftfartsstyrelsen www.luftfartsstyrelsen.se/templates/LS_InfoSida_70_30____38061.aspx 2008-05-20
[104] Mowforth m.fl., *Tourism and responsibility: perspectives from Latin America and the Caribbean*, 2007, s.101
[105] McCool, S.F., & Moisey, N.R., *Tourism, recreation and sustainability*, 2001, s.326

Regeringar bör planera för att göra turismen mer hållbar i utvecklingsländerna. När en turismprodukt utvecklas måste planerarna arbeta/samverka med lokalinvånarna för att skapa samstämmighet. Mer utbildning och träning kan hjälpa att bidra till detta. Resurser och tid måste avsättas för att göra detta möjligt. Regeringar måste supporta initiativtagare ekonomiskt och politiskt.

6 RESULTAT

I det avslutande kapitlet diskuteras och sammanfattas analysen tillsammans med frågeställningarna och teorin. Avslutningsvis kommer kunskapsbidrag och förslag på vidare forskning.

6.1 Slutsatser

Hur påverkar då turism utvecklingsländerna enligt researrangörerna? Det flesta reseföretag anser att miljön påverkar mest. Vi håller med om att miljön är en mycket stor del av turismen, men att man inte kan ställa ekonomi, miljö och sociala aspekter mot varandra. Dessa tre områden är i högsta grad sammanlänkade med varandra och bör därför inte beaktas enskilt. Reseföretag skiljer sig inte från andra företag och följer naturligtvis också de trender som är aktuella i samhället. Eftersom reseindustrin i högsta grad är global blir denna trend mycket påtaglig. Man använder ofta flyg- och reseindustrin som exempel när man talar om en negativ miljöpåverkan. Vi anser att researrangörerna bör bidra mer till forskning inom flygplanens miljöförstöring och stödja projekt inom detta område. På social och ekonomisk nivå ser vi skillnader mellan de stora och små företagen som intervjuades. De mindre engagerar lokalsamhället mer än de större. Detta får oss att undra varför de större inte arbetar som de små företagen, eftersom de har mer resurser att göra det. Vi ser inte att det borde vara en större svårighet för de större företagen att engagera sig lokalt. Det borde kunna lösas organisatoriskt genom att anställa kunnig personal inom hållbar turism.

Teorierna är användbara och relevanta för dagens turismindustri. Vi har lagt märke till att teorierna om turismens påverkan och mål i stort sett är samstämmiga. Alla anser att tonvikten bör ligga på planering och involvering av lokalbefolkningen.

Slutligen är frågan hur reseföretagen arbetar för en hållbar utveckling gentemot utvecklingsländerna. I *Sustainable tourism* menar författarna att hållbar utveckling bör vara det största målet inom turismen.[106] Researrangörerna genomför mycket av det som de anser att de bör ta ansvar för. Frågan är vad de väljer att prioritera. Researrangörerna bör även ansvara för att initiera samarbeten med lokalsamhället i olika frågor för att i större mån nå konsensus. Givetvis bör ledare i lokalsamhället ta sitt ansvar, det krävs tvåvägskommunikation Vi tror att man måste se helheten för att kunna nå en hållbar utveckling.

Reseföretagen bör förvärva mer kunskap för hållbar turism. En av huvudfrågorna bör vara i vilken utsträckning de använder sig av denna kunskap. Kostnaderna för reseföretagen kommer i slutändan att gynna resten av världen i och med en förbättrad miljö, eller åtminstone en miljöförsämring i en långsammare takt än vad den är idag. Det innebär givetvis kostnader för att upprätthålla och förbättra den sociala nivån. Ekonomiskt sett bör man se över hur resurserna fördelas. Detta kräver en revidering av resursallokering. Vi anser att

[106] Harris, R., Griffin T., Williams P., *Sustainable Tourism: a global perspective,* 2002, s.29

turismindustrin inte arbetar tillräckligt för en hållbar turism, om de hade de gjort det hade de negativa effekterna varit mindre. Det finns många utvecklingsområden för reseföretagens arbete för hållbar turism.

6.2 Kunskapsbidrag

Denna uppsats erbjuder en inblick i utvalda svenska researrangörers hållning till arbetet för hållbar turism. Den kan bidra med att öka förståelsen för hur man själv bidrar till turismens effekter. Den kan användas som inspiration till alla som är involverade i turism såsom researrangörer, turismintresserade samt berörda beslutsfattare; alla som kan vara med och påverka.

6.3 Förslag till fortsatt forskning

Det finns mycket att forska om för att få mer kunskap om turismens påverkan. Vad gör politiker och beslutsfattare för att minska turismens negativa effekter i utvecklingsländer? Ställs tillräckligt höga krav? Hur medvetna är turisterna om sin påverkan och hur kan medvetenheten öka?

7 KVALITETSSÄKRING OCH KRITISK GRANSKNING

I detta avslutande avsnitt diskuterar vi kvalitetssäkring och kritisk granskning samt uppsatsens styrkor och svagheter.

Kvalitativa metoder har varit gynnsamma för att skapa djupare förståelse. Vi har varit så objektiva som möjligt i försöken att tolka de intervjuade.

Vi har använt oss av semistrukturerade och ostrukturerade intervjuer för att anpassa våra frågeställningar till informanternas kunskapsområden. Samtliga intervjuer har skett telefonledes, då det tyvärr inte har varit möjligt för informanterna att ta emot oss personligen. Detta kan givetvis påverka utgångarna av intervjuerna. Förtroendemässigt kan detta ha spelat in, då vi kanske hade kunnat få informanterna att öppna sig mer. Dock anser vi att informationen vi har fått har varit tillräckligt omfattande för att vi ska kunna skapa oss förståelse för det som har behandlats. Vi har eftersträvat att frambringa kontextuell förståelse och tolkning av den sociala verkligheten genom att försöka uppfatta essensen av det som informanterna har yttrat sig om tillsammans med teorierna.

Vi har använt internetkällor såsom reseföretagens hemsidor för att skapa oss en uppfattning om hur företagen har valt att beskriva sig. Vi är medvetna om att informationen kan vara tillrättalagd och har även tagit hänsyn till det i empirin och analysen. Vi har även använt information från Regeringskansliets, Svenska FN-förbundets, Europeiska kommissionens samt Luftfartsstyrelsens hemsidor. Dessa anser vi vara tillförlitliga.

Referenser

Litteratur

Bryman, Alan, (2002), *Samhällsvetenskapliga metoder*, Liber, Malmö.

Butler, Richard, Hall, C. Michael & Jenkins, John, (1998), Tourism and recreation in rural areas, John Wiley & Sons Ltd. Chichester.

Byrd, Erick, T., (2007), "Stakeholders in sustainable tourism development and their roles", *Tourism Review*, Vol. 62.

Cevat, Tosun & Dallen J. Timothy, (2001), "Shortcomings in planning approaches to tourism development in developing countries: the case of Turkey", *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, Vol. 13, s.352-359

Eccles, Gavin & Costa, Jorge, (1996), "Perspectives on tourism development", *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, Vol. 8, s.44-51

Fennell, David A., (2003), *Ecotourism*, Routledge, London.

Guba, Egon G., Lincoln, Yvonna S., (1881), *Effective evaluation: Improving the usefulness of avaluation results through responsive and naturalistic approaches*, Jossey-Bass Publishers, San Francisco.

Gössling, Stefan, (2000), *Tourism, ecosystem functions, and human-environmental relations*, Studentlitteratur, Lund.

Hall, C. Michael & Lew, Alan A., (1999), *Sustainable tourism: a geographical perspective*, Prentice Hall, Harlow.

Hall, C Michael, (2000), *Tourism Planning: Policies, Processes and Relationships,* Prentice Hall, Harlow.

Halloway, J. Christopher, (2002), *The business of tourism*, Prentice Hall, Harlow.

Harris, Robert, Griffin, Tony & Williams, Peter, (2002), *Sustainable Tourism: a global perspective.* Elsevier Science Ltd., Burlington.

Harrison, David, (1992), *Tourism and the less developed countries*, Belhaven press, London.

Holme, Idar Magne, Solvang, Bernt Krohn, (1997), *Forskningsmetodik: om kvalitativa och kvantitativa metoder*, Studentlitteratur, Lund.

Hägerhäll, Bertil, (red.), (1988), *Vår gemensamma framtid – rapport från Världskommissionen för miljö och utveckling under ordförandeskap av statsminister Gro Harlem Brundtland*, Bokförlaget Prisma och Tidens Förlag. Stockholm

McCool, Stephen F., & Moisey, Neil R. (red), (2001) *Tourism, recreation and sustainability: linking culture and the environment*. Cabi Publishing, Wallingford.

Mowforth, Martin, Charlton, Clive & Munt, Ian, (2007), *Tourism and responsibility: perspectives from Latin America and the Caribbean*, Routledge, London.

Parizzi, Maria Giovana m.fl., (2001), ”Environment, tourism and land use planning – Riachinho Basin, Brazil”, *Environmental Management and Health*, Vol. 12, s.57-66

Smith, M.K., (2006), *Tourism, culture and regeneration*, Cabi Publishing, Wallingford.

Vellas, Francois & Bécherel, Lionel, (1995), *Internation tourism*, Palgrave MacMillan, London/Basingstoke.

Weaver, David & Lawton, Laura, (2005), *Tourism management*, John Wiley And Sons Ltd, Milton.

Theobald, William F., (2001), *Global Tourism*, Biddles Ltd, Oxford.

Ödman, Per-Johan, (2004), *Text & existens: Hermeneutik möter samhällsvetenskap*, Bokförlaget Daidalos, Riga.

Ödman, Per-Johan, (1979), *Tolkning, förståelse, vetande: hermeneutik i teori och praktik*, AWE/Geber, Halmstad

Internetkällor

Apollo http://www.apollo.se

Brasilienspecialisten http://www.brasilienspecialisten.com

Europeiska kommissionen http://ec.europa.eu

Fritidsresor http://www.fritidsresor.se

Gränslösa resor http://www.granslosaresor.se

Inca Tours http://www.inca.se

Lotus travel http://www.lotustravel.se

Luftfartsstyrelsen http://www.luftfartsstyrelsen.se

Läs & Res http://www.lasochres.se

Regeringskansliet http://www.regeringen.se

Svenska FN-förbundet http://www.sfn.se

Sydafrikaresor http://www.sydafrikaresor.se

Ving http://www.ving.se

Övriga källor

Telefonintervju med Lars Bjerkryd, försäljningschef på Lotus Travel 2008-05-13

Telefonintervju med Lotta Borgen, ägare av Gränslösa resor 2008-05-06

Telefonintervju med Johanna Härbst, operativ chef på Sydafrikaresor 2008-04-30

Telefonintervju med Christian Jutvik, grundare och ägare av Läs & res 2008-05-12

Telefonintervju med Kim Merza, marknadsansvarig på Brasilienspecialisten 2008-05-08

Telefonintervju med Kajsa Mosström, informationschef på Apollo 2008-05-05

Telefonintervju med Lisa Thörngren, pressansvarig på Ving 2008-05-04

Telefonintervju med Gunilla Wahlström, marknadschef på Inca Tours 2008-05-05

Figurförteckning

Figur 1: *Sustainable tourism values and principles* s.14
Hall, C Michael, (2000), *Tourism Planning: Policies, Processes and Relationships,* Prentice Hall, Harlow.

Anna Bringner
Tomas Lundkvist
Bianca Samuelsson

Bilaga intervjuguide

1. Vilket ansvar tycker ni att man bör ta gentemot utvecklingsländerna?
2. Hur tror ni att ni påverkar utvecklingsländerna?
3. Vilket ansvar tar ni för de utvecklingsländer ni anordnar resor till?
4. Hur ser ert arbete ut för att uppnå en hållbar utveckling? (ex, anställda, projekt)
5. Vad gör ni som företag för en social, ekonomisk och miljömässig utveckling i utvecklingsländerna?
6. Varför har ni valt de samarbetspartners ni har idag, hur ser samarbetet ut?
7. Om ni fick obegränsade resurser, hur skulle dessa allokeras?